

DESPRE CERAMICA DACO-GETICĂ LUCRATĂ CU ROATA DE LA BÎTCA DOAMNEI, PIATRA NEAMȚ

de AUREL BUZILĂ

În cetatea dacică de la Bîtca Doamnei din orașul Piatra Neamț, cu prilejul săpăturilor efectuate, între anii 1957—1969, de către Muzeul arheologic din localitate, în colaborare cu Academia R. S. România — Filiala Iași, s-a descoperit o importantă cantitate de ceramică dacică; analizată din punct de vedere al tehnicii de confecționare, ea a fost clasificată în două categorii: ceramica lucrată cu mîna ¹ și ceramica lucrată cu roata olarului.

Ceramica lucrată cu roata, luată cantitativ, reprezintă aproximativ 30—35% din toată ceramica autohtonă de la Bîtca Doamnei. Iar după culoare și aspect ea poate fi divizată în mai multe grupe ceramice, după cum urmează: 1. ceramică de culoare cenușie; 2. ceramică de culoare cărămie; 3. ceramică de culoare neagră; 4. ceramică pictată uniform pe întreaga suprafață a vasului cu o vopsea brun-roșietică și 5. ceramică pictată cu motive geometrice.

Dintre toate aceste grupe ceramice enumerate, predomină cea de culoare cenușie, comună așezărilor daco-getice, care reprezintă circa 60%, urmează apoi ceramica cărămie de circa 30%, iar celelalte grupe amintite sînt în proporție de numai 10%.

Întreaga ceramică descoperită la Bîtca Doamnei este foarte fragmentară, încît pentru unele forme de vase, tipice culturii dacilor, nu avem piese întregi, deoarece acestea au fost sparte din vechime, probabil cu prilejul unor terasări și reamenajări ale cetății, sau din perioadele care au urmat pînă în feudalism.

1. Ceramica de culoare cenușie

Ceramica cenușie este lucrată dintr-o pastă fină, bine arsă, încît la lovire vasul dă un sunet metalic. Pereții vaselor au, în general, la exterior, un lustru din linii orizontale unite, executat la roată. Acest lustru se află cîteodată și în interiorul unor vase cu gura largă de tipul străchinilor sau fructierelor. Alte vase prezintă la exterior un aspect mat, din care iese în evidență numai decorul format din linii lustruite (fig. 16/4, 6; 22/8; etc.).

În privința culorii, ceramica cenușie cuprinde vasele care au culoare de fond cenușie cu nuanțe închise sau deschise; dar unele vase din această categorie prezintă pete de culoare roșietică (fig. 20; 24/1) sau negricioasă

(fig. 31/1), căpătate în timpul unei arderi neuniforme, sau cu prilejul unei arderi secundare, probabil de la incendiul locuinței.

Ceramica cenușie cuprinde o întreagă gamă de vase, care, luate după tipuri și forme, pot fi grupate în: chiupuri (sau vase mari de provizii), vase cu două torți, căni, ulcioare, cești, străchini, vase cu piciorul înalt de tipul fructierei, vase în formă de bol, cupe, vase cu tub de turnat, vase-strecurători și capace pentru vase.

a) *Chiupul*. Această formă de vas are profilul ovoidal, gura relativ strimță, buza lată și evazată orizontal (fig. 1/3—4; 16/2—3; 17/2). Chiupurile sînt prevăzute la partea inferioară cu un fund inelat destul de reliefat (fig. 1/5; 16/1). Unele vase din această categorie sînt lucrate dintr-o pastă foarte fină de culoare gri-deschisă (fig. 15/1—3). Altele însă, sînt lucrate dintr-o pastă mai puțin fină, de culoare gri-gălbuie (fig. 1/3—4; 16/2—3). Acestea din urmă au în pastă, ca degresant, nisip cu grăuntele puțin mai mare, încît sînt aspre.

Chiupurile sînt decorate cu grupe de linii incizate, drepte sau ondulate, așezate pe umăr (fig. 1/3—4; 15/2, 4, 6—8; 16/2—3), sau pe buza vasului (fig. 15/5); sau cu linii lustruite, drepte, ce se întretaie oblic formînd romburi (fig. 16/4) sau cu linii lustruite, verticale și paralele sau ondulate (fig. 16/6), dispuse pe umărul vasului. Alte chiupuri au sub bază sau pe umăr caneluri orizontale (fig. 1/1; 15/1; 16/5), sau nervuri în relief (fig. 17/2). Un alt decor întâlnit pe chiupuri este rozeta imprimată în pasta crudă a vasului (fig. 15/2—3). Rozetele de pe fragmentele de chiupuri de la Bitca Doamnei sînt în formă de cruce incisă (fig. 15/3) sau în forma literei X excisă (fig. 15/2). Avînd numai patru raze, rozeta e mai simplă decît cele de pe vasele de la Zimnicea ², Rudele ³ sau Cozia-Veche ⁴.

Chiupurile de la Bitca Doamnei au fost vase de dimensiuni mari; deducem aceasta din grosimea fragmentelor. De exemplu, un fragment (fig. 15/2) are grosimea de 0,020 m. Nu avem nici un chiup întreg de culoare cenușie, deoarece acestea au fost sparte din vechime. Sînt și chiupuri de dimensiuni mici, confecționate dintr-o pastă cenușie-deschisă cu diametrul gurii de 0,158 m și care pot avea o formă ovală (fig. 1/1; 16/5).

Chiupul (fig. 1/3 și 16/2), reconstituit de noi în desen, este confecționat dintr-o pastă de culoare gri-gălbuie aspră la pipăit. El are gîtul cilindric, canelat, cu gura relativ strimță și buza lată, evazată orizontal. Pe umărul vasului se află un decor compus din cîte trei grupe de linii drepte, paralele, incise, între care se află alte două grupe de linii ondulate, toate dispuse orizontal. Diametrul exterior al gurii vasului este de 0,340 m, al fundului de 0,164 m, iar înălțimea de circa 1,100—1,200 m. Un al doilea chiup (fig. 1/4 și 16/3), reconstituit în desen, similar ca pastă, formă și decor cu cel precedent, are diametrul exterior al gurii de 0,340 m, diametrul maxim de 0,550 m, iar înălțimea de circa un metru.

Chiupurile de la Bitca Doamnei sînt analoge ca formă și tehnică cu cele descoperite la Poiana ⁵, la Popești ⁶, sau cu cele din cetățile dacice din Munții Orăștiei ⁷, datate în secolele I î.e.n. — I e.n.

b) *Vasul cu două torți*. Vasele cu două torți sînt confecționate dintr-o pastă fină de culoare gri (fig. 18; 19/1—4, 6—7) sau gri-închisă (fig. 2/4; 19/5). Ele au corpul bitronconic, fundul inelat, gura evazată oblic și buza ușor îngroșată. Cele două torți verticale ale vasului sînt late, suprainălțate și prevăzute la exterior cu caneluri longitudinale.

Aceste vase au ca decor linii lustruite, paralele, dispuse vertical pe gîtul vasului (fig. 19/1,7). Uneori decorul este format din cîte o linie sau două, incise, așezate orizontal la limita dintre gîtul și umărul vasului (fig. 19/5—6).

Vasul (fig. 18), descoperit în cetatea dacică de la Bitca Doamnei⁸ este lucrat dintr-o pastă fină de culoare gri-deschisă. El are două torți late, verticale, ușor suprainălțate, prevăzute fiecare cu cîte două caneluri longitudinale și paralele. Se sprijină pe un fund inelat și prezintă la exterior un aspect mat, iar pe gît mai păstrează urmele slabe ale unui decor format din linii lustruite paralele și verticale (înălțimea: 0,153 m; diametrul maxim: 0,146 m; diametrul exterior al gurii: 0,117 m; diametrul fundului: 0,062 m).

Vasul (fig. 2/4), lucrat dintr-o pastă fină de culoare gri-închisă prezintă la exterior un lustru fin, executat pe corp din linii orizontale unite, iar pe gît din linii verticale unite. Vasul are la bază un fund inelat, dezvoltat ca un pedestal. Cele două torți late ale vasului prezintă în zona mediană cîte o canelură largă longitudinală (înălțimea: 0,169 m; diametrul exterior al gurii: 0,125 m; diametrul maxim: 0,145 m; diametrul fundului: 0,068 m).

Tipologic, vasele cu două torți de la Bitca Doamnei găsesc analogii apropiate cu cele întîlnite în așezările dacice de la Tilișca⁹, Poiana¹⁰, Sfîntu Gheorghe¹¹, Piscul Crăsani¹², sau de la Pecica, Sighișoara și Moigrad¹³, datate în secolul I î.e.n.

c) *Cana*. Fragmentele ceramice ce au aparținut vaselor de tipul cănilor de diferite dimensiuni sînt într-un număr mare (fig. 22/2—4, 6—9; 23/2—3, 5). Am reușit să reconstituim numai două căni lucrate din pastă fină de culoare gri-roșietică (fig. 2/1 și 20) sau gri-deschisă (fig. 2/3).

Cana (fig. 2/1 și 20) are o formă elegantă, piriformă, gîtul strîmt și gura evazată, cu toarta verticală, lată, canelată și ușor suprainălțată. Jumătatea inferioară a vasului este semisferică și se sprijină pe un fund inelat și evazat cu diametrul de 0,079 m. Înălțimea este de 0,275 m, diametrul gurii de 0,112 m, iar diametrul maxim este de 0,177 m; a fost îngrijit lucrată, fiind lustruită la exterior. Ea prezintă pete de culoare roșietică sau negricioasă, datorită probabil unei arderi secundare. Este similar ca formă cu cel de la Măgura¹⁴.

La Bitca Doamnei au apărut și căni de dimensiuni mici. Cana (fig. 2/3), reconstituită de noi în desen, are o culoare gri-deschisă și e arsă omogen. La exterior se mai păstrează urmele unui lustru orizontal. Are corpul bitronconic ce face un unghi ascuțit în dreptul diametrului maxim, cu gîtul cilindric, cu gura evazată și buza ușor îngroșată și curbura în afară, cu fundul inelat. De sub gură este prinsă o toartă lată și canelată, ușor înălțată, dar nu depășește nivelul gurii. Vasul are o înălțime de 0,114 m, diametrul gurii de 0,061 m, diametrul maxim de 0,082 m și diametrul fundului de 0,038 m.

Pe un fragment din gîtul cilindric al unei căni de culoare gri-închisă întîlnim un *semn de olar*¹⁵, zgîriat, în formă de dreptunghi, hașurat cu cinci linii paralele, verticale (fig. 22/6).

Printre fragmentele ceramice ce provin de la căni cenușii sînt și torți de formă lată, lucrate artistic cu două caneluri laterale, iar la mijloc o dungă în relief crestată oblic, conturată de două șanțuri verticale (fig. 22/2). Torțile sînt prevăzute în partea de sus, la locul unde sînt prinse de buza vasului, cu cîte un buton cilindric în relief. Ele sînt asemănătoare cu cele descoperite la Poiana¹⁶. Sînt și torți late care provin de la căni mari cenușii, ce prezintă pe față cîte trei caneluri longitudinale și paralele (fig. 22/1). Alte fragmente de torți din pastă cenușie se prezintă sub forma unor vergele cilindrice: din una (fig. 24/4; 22/7), din două (fig. 22/3) sau din trei vergele lipite (fig. 22/9). Torți similare s-au descoperit la Poiana, la Costești, la Sighișoara¹⁷ etc.

d) *Ulciorul*. Am grupat în această categorie vasele cu gîtul scurt și strîmt, cu corpul sferic ce se sprijină pe un fund inelat (fig. 3/3, 5; 24/2). Aceste vase sînt lucrate îngrijit dintr-o pastă gri cu nuanțe coloristice ce merg în degradeuri pînă la brun-închis, pe unele porțiuni ale vasului, culori căpătate probabil în urma unei arderi secundare, neuniforme (fig. 24/2).

Primul ulcior (fig. 3/5 și 24/2) prezintă la exterior un lustru orizontal dispus pe zona inferioară a vasului și lustru vertical pe cea superioară. În afară de aceasta, se mai observă pete de culoare roșietică și negricioasă. Vasul are o formă aproape sferică, cu gîtul strîmt și gura largă în formă de pîlnie, cu toarta lată simplă și scurtă, prinsă de gîtul și umărul său; este de dimensiuni mijlocii, avînd înălțimea de 0,134 m, diametrul gurii de 0,041 m, diametrul maxim de 0,179 m și diametrul fundului de 0,055 m.

Al doilea ulcior (fig. 3/3), reconstituit în desen, similar ca formă și pastă cu cel anterior, are fundul inelat, gîtul scurt, strîmt și prevăzut cu două inele în relief, cu gura mai largă, în formă de pîlnie; are o toartă lată, verticală, cu două caneluri laterale și longitudinale. La exterior prezintă părți de culoare roșietică și negricioasă, datorită unei arderi neuniforme, precum și un lustru orizontal pe umăr. Pe partea inferioară se află o zonă decorativă formată din șase linii lustruite, ondulate sau în zigzag, care se întretaie, ce înconjoară vasul (înălțimea: 0,190 m; diametrul gurii: 0,055 m; diametrul maxim: 0,070 m).

Ulcioarele descoperite la Bitca Doamnei imită, după cît se pare, forme romane¹⁸, deoarece din cercetarea atentă a pastei reiese că ea are aceeași compoziție și tehnică ca cea din vasele specifice geto-dacilor.

e) *Ceașca*. Am inclus în această formă vasele mici din pastă fină, cenușie (fig. 4/3—5; 25/3), cu corpul cilindric ce se strîmtează brusc la bază, spre fund. Unele cesti au fundul inelat (fig. 4/3—4), iar altele se sprijină pe un picior scurt ce se termină la bază cu o talpă ușor concavă (fig. 26/11) sau alveolată la mijloc (fig. 26/10).

Ceștile sînt decorate cu benzi de linii lustruite, dispuse vertical pe corpul vasului (fig. 4/3,5) sau din linii oblice ce se întretaie din direcții opuse pe gîtul vasului (fig. 26/6). Ele au cîte două torți verticale, late și ușor canelate (fig. 26/4—5, 9, 12).

Una din cești (fig. 4/4 și 25/3) este lucrată dintr-o pastă fină de culoare gri, are corpul cilindric și se sprijină pe un fund inelat, subțire, ușor evazat. Torțile late și subțiri ale ceștii pleacă de sub buză, se curbează în sus, formînd o buclă, se apleacă apoi în jos, lipindu-se de partea inferioară a vasului (înălțimea: 0,075 m; diametrul gurii: 0,078 m; diametrul fundului: 0,041 m).

Altă ceașcă (fig. 4/3), lucrată din pastă cenușie-închisă, are corpul cilindric, două torți verticale, late, subțiri și canelate, cu gura ușor evazată, cu fundul inelat. La exterior prezintă un decor format din grupe de linii lustruite, verticale și paralele, executate pe un fond mat (înălțimea: 0,085 m; diametrul gurii: 0,094 m; diametrul fundului: 0,045 m).

Aceste vase au, în general, torți late și canelate, dar sînt și fragmente de cești cu torți formate dintr-o vergea cilindrică în formă de inel ce are deasupra o punte prismatică (fig. 26/8), imitînd pe cele de import. Un fragment dintr-o ceașcă cenușie (fig. 26/7) are o toartă lată, similară cu o ceașcă cărămie (fig. 4/1). Alt fragment de ceașcă are o toartă lată ce prezintă la exterior patru linii verticale și paralele, incise (fig. 26/2). Ceștile cenușii de la Bîtca Doamnei au analogii mai apropiate în așezările dacice de la Calu¹⁹, Răcățau²⁰, Poiana²¹ etc.

f) *Strachina*. La Bîtca Doamnei numărul străchinilor lucrate cu roata din pastă de culoare cenușie, ce au putut fi întregite sau reconstituite de noi în desen, este mai mare decît al altor vase. Tipologic am putea grupa aceste vase în trei tipuri:

1. Străchini de tipul farfuriei, cu corpul puțin adînc, cu gura largă, evazată oblic, ce se termină printr-o margine îngroșată și șanțuită (fig. 5/4—5).

2. Străchini cu corpul aproape plat, ce se sprijină pe un fund inelat, cu gura înălțată și ușor evazată ce se termină printr-o margine îngroșată, rotunjită (fig. 5/1 și 27/1) sau teșită la exterior (fig. 5/2—3).

Una din strachini (fig. 5/1 și 27/1) este lucrată dintr-o pastă de culoare gri-închisă, prezentînd la exterior și în interior un lustru executat orizontal. Ea are înălțimea de 0,044 m, diametrul gurii de 0,162 m și diametrul fundului de 0,042 m. Alta (fig. 5/3), similară ca pastă și culoare cu cea precedentă, are fundul inelat, dezvoltat ca un pedestal. La exterior și în interior are un lustru fin executat la roată (înălțimea: 0,056 m; diametrul gurii: 0,196 m; diametrul fundului: 0,052 m).

3. Străchini cu corpul mai adînc, de formă semiovală, cu fundul inelat, cu umărul scurt, cu gîtul cilindric, cu marginea simplă, ușor evazată (fig. 7/4 și 27/2) sau teșită (fig. 7/3) sau lată, orizontală (fig. 7/2, 5) sau îngroșată în afară (fig. 7/1).

În general, străchinile păstrează, atît în interior cît și la exterior, un lustru executat orizontal. În afară de acesta, unele străchini prezintă ca decor, în interior, grupe de linii lustruite ce se întretaie în centrul vasului, formînd mai multe raze (fig. 33/3), sau la exterior, pe gît, o linie ondulată, lustruită, dispusă orizontal, ce înconjoară vasul (fig. 7/2).

O strachină (fig. 7/1) confecționată dintr-o pastă de culoare gri-cărămie, are corpul tronconic-aplatizat, umărul scurt, gîtul cilindric, gura verticală și marginea îngroșată. Vasul se sprijină pe un fund inelat, proeminent și evazat oblic. Piesa prezintă pe ambele părți urmele unui lustru executat la roată

(înălțimea: 0,106 m; diametrul gurii: 0,216 m; diametrul maxim: 0,217 m; diametrul fundului: 0,078 m). O a doua strachină (fig. 7/4 și 27/2) lucrată dintr-o pastă cenușie, are înălțimea de 0,060 m, diametrul gurii de 0,135 m, diametrul maxim de 0,140 m și diametrul fundului: 0,046 m.

Altă strachină (fig. 7/5), reconstituită în desen, are două torți late, ușor supraînălțate, prinse de marginea și umărul vasului. Este confecționată dintr-o pastă fină de culoare gri-deschisă, fiind similară ca formă cu vase descoperite la Poiana ²² sau la Calu ²³, datate în secolele I î.e.n. — I. e.n.

Pentru străchinile de la Bitca Doamnei avem analogii la Sf. Gheorghe ²⁴, Tinosul ²⁵, Piatra Roșie ²⁶, Poiana ²⁷, Jigodin ²⁸, Răcățau ²⁹ etc.

g) *Vasul cu picior înalt de tip fructieră*. Din punct de vedere al formei, am grupat fructierele din pastă cenușie, descoperite la Bitca Doamnei, în mai multe tipuri:

1. Fructiere mari cu buza lată, răsfrintă orizontal în afară și curbată în jos, cu corpul semioval și puțin adinc (fig. 31/1) ce se sprijină pe un picior înalt (în medie de 0,270 m), mai gros la mijloc și gol în interior (fig. 31/3—4, 6), terminat la bază printr-o talpă în formă de pilnie cu gura în jos. Aceste vase sunt lucrate îngrijit și prezintă, atât la exterior cât și în interior, un lustru executat la roată din linii orizontale unite și, unele dintre ele, pete de culoare roșetică sau negricioasă (fig. 31/1).

2. Fructiere de dimensiuni mijlocii cu buza lată, orizontală și curbată în jos, cu corpul semioval, puțin adinc (fig. 8/4 și 28/2; 9/1 și 32/2), cu piciorul înalt, cilindric, gol în interior, ce se lărgeste în partea de jos, formind o talpă (fig. 32/1). Aceste vase au în interior și la exterior un lustru uniform executat orizontal. Iar pe zone rezervate cu fond mat, prezintă un decor din linii lustruite drepte, paralele, dispuse orizontal pe corp (fig. 32/5), sau în forma cifrei 9 pe buză (fig. 32/6).

O fructieră (fig. 8/4 și 28/2) lucrată din pastă fină de culoare cenușie, a fost spartă în vechime, deoarece fragmentele ceramice ce au recompus-o sînt colorate diferit, unele avînd o culoare roșetică, altele negricioasă, probabil din cauza poziției lor față de focul care a distrus locuința, suferind astfel o ardere secundară neuniformă (înălțimea vasului împreună cu piciorul: 0,155 m; înălțimea piciorului: 0,098 m; diametrul exterior al gurii: 0,205 m; diametrul bazei piciorului: 0,105 m).

3. Fructiera de dimensiuni mijlocii, cu buza lată orizontală, cu corpul adinc, conic (fig. 9/2, 4; 32/3—4), cu piciorul cilindric, subțire, gol în interior a cărui talpă pornește mai de jos, formînd un adevărat pedestal (fig. 9/4). O piesă de acest tip (fig. 9/4 și 32/4), reconstituită de noi în desen, este bogat ornamentată în interior cu linii lustruite drepte, în zigzag, în formă de cercuri concentrice sau în formă de raze. Acest decor este aplicat pe spații mate, iar spațiile dintre ele prezintă un lustru uniform, orizontal. La exterior vasul are un decor din linii drepte, orizontale și paralele, dispuse pe toată suprafața mată a vasului (înălțimea totală: 0,220 m; înălțimea piciorului: 0,113 m; diametrul exterior al gurii: 0,290 m; diametrul bazei piciorului: 0,110 m).

4. Fructiere de dimensiuni mici (fig. 11/1—8), cu piciorul gol în interior și evazat mult la bază (fig. 31/2).

După cum se știe, materialul ceramic de la Bitca Doamnei este foarte fragmentar. În acesta găsim numeroase fragmente din fructiere cu buza fațetată (fig. 11/9—11).

Vasele de tipul fructierei, descoperite la Bitca Doamnei, cu excepția primului tip descris de noi, găsesc analogii în toate așezările dacice. Se pare totuși că aici acestea păstrează o notă mai aparte.

h) *Vasul în formă de bol*. Din mulțimea de fragmente ceramice care, mai mult ca sigur, au aparținut unor vase de tipul bolului, am reușit să reconstituim numai un singur vas (fig. 3/4 și 24/1). Acesta este lucrat dintr-o pastă fină de culoare gri-roșietică, avînd o formă aproape sferică, cu gura curbată puternic spre interior și buza ușor reliefată și teșită orizontal. Vasul se sprijină pe un fund inelat, dezvoltat în formă de talpă. Din cauza unei arderi neuniforme, prezintă nuanțe coloristice de gri, gri-roșietic pînă la brun-închis. La exterior mai păstrează urmele unui lustru orizontal (înălțimea: 0,166 m; diametrul gurii: 0,120 m; diametrul maxim: 0,210 m; diametrul fundului: 0,091 m). Un vas apropiat ca formă întîlnim la Poiana ³⁰.

i) *Cupa*. O altă formă de vas este cupa. De la Bitca Doamnei provin multe fragmente care, după profilul lor, pot să fi aparținut unor vase de tipul cupelor. Am reconstituit în desen o cupă cu picior de dimensiuni mici (fig. 3/1), lucrată din pastă de culoare gri-închisă, lustruită la exterior. Ea are corpul emisferic și se sprijină pe un picior scurt, gol în interior, care se termină la bază printr-o talpă evazată. Această piesă imită cupele cu picior lucrate cu mina, descoperite la Popești ³¹, sau la Sighișoara ³², din secolul II î.e.n.

j) *Vasul cu tub de turnat*. Prezintă două fragmente care au aparținut unor vase cu tub de turnat, lucrate dintr-o pastă cenușie închisă (fig. 33/1), sau cenușie-deschisă (fig. 33/2). Aceste vase pot fi similare cu cele descoperite la Cozla-Piatra Neamț ³³, la Tisești-Tg. Ocna ³⁴, la Poiana ³⁵, la Fețele Albe ³⁶, la Răcățeu ³⁷ etc.

l) *Vasul strecurătoare*. Vasele-strecurători de culoare cenușie au, în general, o formă conică cu virful în jos, cu gura evazată oblic în formă de pilnie (fig. 12/1, 3; 33/5) sau cu gitul cilindric (fig. 12/2). Ele sînt prevăzute cu cîte o toartă lată, canelată, ușor suprainălțată, dispusă vertical (fig. 33/4). Partea inferioară a vasului prezintă o mulțime de perforații executate în pasta crudă (fig. 33/6). La Bitca Doamnei nu s-a găsit nici un vas-strecurătoare întreg. Am reconstituit în desen trei exemplare pe baza fragmentelor găsite în săpătură (fig. 12/1—3). Strecurătorile de la Bitca Doamnei au analogii cu cele descoperite la Piscul Crăsani ³⁸, Cozla ³⁹, Arpașul de Sus ⁴⁰, Poiana ⁴¹, Popești ⁴² etc.

m) *Capacul pentru vase*. În ceramica cenușie de la Bitca Doamnei se găsesc numeroase fragmente ce provin de la capace pentru vase. Unele dintre ele provin de la capace de dimensiuni mari, care au avut diametrul pînă la 0,400 m (fig. 34/6), dar fiind extrem de fragmentare nu au mai putut fi reconstituite.

Analizînd formele capacelor pentru vase, întregi, ne putem da seama că avem două tipuri: unele cu o formă mai mult sau mai puțin applatizată (fig. 34/2), iar altele conice (fig. 13/3): Minerele capacelor sînt scurte și rotunde în formă de buton sau disc (fig. 34/5). Capacele sînt prevăzute pe partea inferioară cu cîte un inel în relief, ce se îmbracă în gura vasului.

Avem un capac (fig. 13/5 și 34/1) confecționat din pastă gri-deschisă, vopsit la exterior cu o angobă de culoare gri-închisă, peste care s-a aplicat un lustru orizontal, executat la roată. Capacului îi lipsește marginea și butonul. Se mai păstrează numai inelul ce se îmbracă în gura vasului. Pe partea superioară a capacului se află un decor format din patru cercuri concentrice în relief, ce-i dau o notă de eleganță, deși piesa este masivă. Diametrul actual al piesei este de 0,100 m, iar înălțimea de 0,035 m.

În general, capace similare cu cele de la Bitca Doamnei au fost descoperite la Poiana ⁴³, Piatra Roșie ⁴⁴, Rudele, Meleia și Gușterița-Sibiu ⁴⁵.

2. Ceramica de culoare cărămie

Din punct de vedere al compoziției pastei și tehnicii de confecționare, ceramica cărămie nu diferă de cea de culoare cenușie. Singura diferență între cele două grupe ceramice este numai în tehnica arderii. La vasele mari cărămizii, se pare că pasta este mai aspră la pipăit ca cea din vasele similare cenușii. Însă la vasele mici de culoare cărămie, pasta are aceeași compoziție ca cea din vasele cenușii. O diferență între ceramica cărămie și cea cenușie poate fi în legătură cu formele vaselor, deoarece vasele dacice de culoare cărămie par să imite mai fidel pe cele romane.

Luată cantitativ, ceramica cărămie de la Bitca Doamnei reprezintă aproximativ 30% din toată ceramica autohtonă lucrată cu roata. Din aceasta am identificat mai multe tipuri și forme de vase după cum urmează: chiupul, cana, ulciorul, ceașca, strachina, vasul cu picior înalt de tipul fructierei, vasul-strecurătoare și capacul pentru vas.

a) *Chiupul*. Chiupurile de culoare cărămie sînt vase de dimensiuni mari și au, în general, o formă sferoidală. Deducem aceasta din grosimea și curbura fragmentelor ceramice (fig. 17/1, 4—6). Ele prezintă ca decor caneluri orizontale sub buza vasului (fig. 17/1), linii incise drepte, paralele, ondulate, dispuse orizontal pe umărul vasului (fig. 17/3, 6), sau grupe de linii paralele, drepte sau ondulate, incise cu un instrument special (fig. 17/4—5).

De la Bitca Doamnei avem numai un singur chiup întreg (fig. 1/2 și 14), de formă sferică ce se sprijină pe un fund inelat, cu gura strîmtă, cu buza lată și evazată orizontal, cu două torți late, masive, scurte și canelate, prinse vertical pe umărul vasului. Chiupul este confecționat dintr-o pastă cărămie, arsă neuniform, avînd culori nuanțate pînă la brun-închis. La acest vas nu am găsit analogii apropiate cu alte așezări dacice și presupunem că meșterul local a imitat o formă de vas roman (înălțimea: 0,490 m; diametrul exterior al gurii: 0,200 m; diametrul interior al gurii: 0,120 m; diametrul maxim al vasului: 0,424 m; diametrul fundului: 0,155 m).

b) *Cana*. Din acest tip de vas prezentăm mai întâi o cană din pastă cărămie, de formă bitronconică, ce se sprijină pe un fund inelat, cu gura relativ strîmtă și evazată (fig. 2/2 și 21/1). De buză este prinsă o toartă lată, simplă, ce coboară la mijlocul vasului. Cana are pe fund un *semn de olar*, zgîriat în formă de X culcat (fig. 23/7). Vasul are înălțimea de 0,140 m, diametrul gurii de 0,070, diametrul maxim de 0,128 m și diametrul fundului de 0,054 m.

Două căni de dimensiuni mici (fig. 21/2—3) au un profil ovoidal, cu gîtul strîmt și gura mai largă, în formă de pîlnie. Partea inferioară a celor două căni este tronconică, iar fundul este plat și ușor reliefat (fig. 2/5). Vasele au la exterior urmele unui lustru ce se mai păstrează intact pe unele porțiuni. Una din căni (fig. 21/2) are lipsă gura și toarta împreună cu părțile de care a fost prinsă. O cană (fig. 2/5 și 21/3) mai păstrează partea inferioară a unei torți late și subțiri. Ea are următoarele dimensiuni: înălțimea: 0,116 m, diametrul gurii 0,052 m, diametrul maxim 0,083 m și diametrul fundului 0,050 m.

Printre numeroasele fragmente ceramice ce au aparținut unei căni din pastă cărămie amintim partea de jos a torții late formată din patru vergele cilindrice, segmentate longitudinal și unite la spate în linie dreaptă (fig. 22/5). Această toartă a aparținut unei căni de dimensiuni mai mari care nu s-a păstrat întreagă.

c) *Ulciorul*. Nu avem nici un ulcior întreg din pastă cărămie. Din reconstituirile ipotetice ce le-am făcut, deducem că aceste vase aveau corpul sferoidal (fig. 24/5—6) și gîtul strîmt, cilindric, mai scurt sau mai lung (fig. 24/4). Ele aveau torți late confecționate din vergele cilindrice alăturate. Mai multe fragmente din gîtul și corpul unui ulcior păstrează un decor format din benzi orizontale pictate cu o culoare albă, mată, peste care s-au trasat cîte trei linii incise, orizontale și paralele (fig. 24/4) sau grupe de linii incise, ondulate, executate cu un instrument special (fig. 24/6).

d) *Ceașca*. La Bitca Doamnei s-au descoperit numeroase fragmente de cești din pastă cărămie. Acestea au, în general, torți late simple sau canelate sau torți rotunde în secțiune în formă de vergea cilindrică. Ele mai păstrează la exterior un lustru deteriorat în mare parte.

Ceașca (fig. 4/1) întregită de noi în desen are o toartă lată, simplă, prinsă de zona mijlocie a vasului. Piesa are corpul cilindric, gura largă și ușor evazată, buza subțire și fundul inelat. La exterior vasul are un lustru fin executat orizontal (înălțimea: 0,085 m; diametrul gurii: 0,130 m; diametrul fundului: 0,052 m).

O altă ceașcă (fig. 4/2 și 25/2) prezintă o formă mai deosebită, avînd corpul bitronconic, gîtul larg ușor evazat, cu gura largă. Ceașca se sprijină pe un fund plat, ușor reliefat și are două torți verticale, rotunde în secțiune. Vasul este lucrat dintr-o pastă fină de culoare cărămie-gălbui, iar la exterior are un lustru fin. Ea are un profil asemănător cu ceașca pictată în stil geometric de la Sighișoara ⁴⁶ (înălțimea: 0,088 m; diametrul gurii: 0,094 m; diametrul fundului: 0,040 m).

La Bitca Doamnei a apărut o ceașcă dacică de tipul „cățuiei“ (fig. 4/6 și 25/1), lucrată la roată din pastă cărămie, aspră la pipăit. O pastă similară am întîlnit la vasele de forma chiupurilor. Cățuia are forma unui trunchi de

con cu baza în sus, cu buza subțire evazată și lățită oblic în jos, cu fundul îngust, plat și reliefat. O toartă verticală, cilindrică, cu ușoare caneluri la exterior, este prinsă sub buză și în apropierea fundului. Cățuia este afumată în interior la fund și la marginea de sus, ceea ce denotă că a fost folosită ca opaiț. Meșterul olar a transpus la roată o cățuie dacică tipică lucrată cu mina. O cățuie similară ca formă, însă de dimensiuni mici (înălțimea de 0,040 m) și de culoare gri-închisă se păstrează la muzeul din Tecuci, provenită din săpăturile de la Poiana.

e) *Strachina*. Străchinile cărămizii de la Bitca Doamnei au, în general, corpul semioval, umărul și gura curbate spre interior (fig. 6/1—3) și se sprijină pe un fund inelat. Aceste vase sînt lucrate îngrijit și prezintă pe ambele părți un lustru executat orizontal.

O strachină (fig. 6/1) are buza ușor îngroșată și țesită orizontal, înălțimea de 0,105 m, diametrul gurii de 0,214 m, diametrul maxim de 0,238 m și diametrul fundului de 0,095 m.

O a doua strachină (fig. 6/2) are înălțimea de 0,116 m, diametrul gurii de 0,198 m, diametrul maxim de 0,206 m, iar diametrul fundului de 0,072 m. O a treia strachină (fig. 6/3) are înălțimea de 0,116 m, diametrul gurii de 0,304 m, diametrul maxim de 0,319 m și diametrul fundului de 0,100 m.

O a patra strachină (fig. 5/6) are gura verticală și buza îngroșată, sub care se află o nervură în relief. Ea este lucrată dintr-o pastă fină, cărămie, lustruită orizontal pe ambele părți. Vasului îi lipsește fundul, întregit de noi în desen (înălțimea actuală: 0,120 m; diametrul gurii: 0,360 m).

O altă strachină (fig. 27/3), similară ca formă cu cea din figura 6/1, este lucrată dintr-o pastă fină de culoare alb-gălbuie ca a caolinului. Are o formă semiovală, cu umărul și gura curbată spre interior, cu buza țesită orizontal și delimitată de corpul vasului printr-o canelură. Se sprijină pe un fund plat ușor reliefat, iar la exterior prezintă un lustru fin și unele pete vineții (înălțimea: 0,153 m; diametrul gurii: 0,230 m; diametrul maxim: 0,247 m; diametrul fundului: 0,075 m).

f) *Vasul cu picior înalt de tip fructieră*. Fructierele din pastă de culoare cărămie păstrează, în general, aceleași forme ca cele din pastă cenușie. Avem și aici fragmente din fructiere mari, cu piciorul înalt de circa 0,270 m, gol în interior (fig. 31/5) similar ca la cele cenușii.

O fructieră (fig. 8/3 și 29) cu corpul puțin adînc, cu buza lată și evazată orizontal, se sprijină pe un picior elegant, mai subțire în zona de îmbinare cu corpul vasului și lărgit mult spre bază unde formează un pedestal. Vasul are un lustru fin atît la exterior cit și în interior (înălțimea totală a vasului: 0,206 m; înălțimea piciorului: 0,132 m; diametrul exterior al gurii: 0,280 m; diametrul bazei piciorului: 0,127 m).

Sînt fructiere care păstrează aceeași formă și tehnică ca cea precedentă, cu o singură excepție: nu au buza lată, ci îngustă și îngroșată la exterior în formă de arc de cerc (fig. 8/1—2). O fructieră (fig. 8/1 și 28/1), confecționată dintr-o pastă cărămie, fină, are corpul semioval, gura cilindrică, ușor aplecată spre interior, buza îngroșată în afară, piciorul înalt, subțire, gol în interior și evazat puternic spre bază; are pe ambele părți un lustru fin executat la

roată (înălțimea totală a vasului: 0,163 m; înălțimea piciorului: 0,090 m; diametrul exterior al gurii: 0,211 m; diametrul bazei piciorului: 0,098 m). Acestea sînt asemănătoare oarecum cu un vas de la Piatra Craivii⁴⁷, denumit „cupă dacică”.

g) *Vasul-strecurătoare*. La Bitca Doamnei s-a descoperit un fragment dintr-o strecurătoare cărămie (fig. 33/7); avea corpul semisferic, umărul oval și gura largă, curbată oblic în afară. Pe gură, fragmentul are patru perforații executate ulterior lingă spărtură, prin care se trecea sfoara pentru a se lega părțile sparte ale vasului. Acest lucru dovedește că strecurătoarea a fost spartă în antichitate. Piesa este lucrată îngrijit și prezintă la exterior și în interiorul gurii un lustru executat orizontal, iar ca decor are o canelură orizontală pe marginea din interior a gurii și două linii incise, paralele, dispuse orizontal pe umărul vasului.

h) *Capacul pentru vase*. S-au putut reconstitui trei capace pentru vase, confecționate din pastă fină de culoare cărămie (fig. 13/1—2,4; 34/4). Acestea sînt asemănătoare cu cele din pastă cenușie. Un capac (fig. 13/4 și 34/4) a fost spart din antichitate, deoarece unele fragmente ce-l recompun sînt colorate diferit, avînd porțiuni negre, datorită probabil poziției lor față de focul care a distrus locuința; are o formă conică iar la partea superioară este prevăzut cu un minier în formă de buton discoidal pentru apucat. La exterior vasul are un lustru orizontal (înălțimea: 0,090 m; diametrul maxim: 0,158 m; diametrul butonului: 0,024 m).

Alt capac (fig. 13/1) are o formă aplatizată cu marginea lată de 0,040 m. Este lucrat dintr-o pastă cărămie închisă, iar la exterior este lustruit (înălțimea: 0,048 m; diametrul maxim: 0,202 m; diametrul inelului ce se îmbucă în gura vasului: 0,103 m). În fine, alt capac (fig. 13/2), reconstituit în desen, lucrat din pastă cărămie-deschisă, este ușor aplatizat, are un minier în formă de disc și un inel așezat la partea inferioară, ce se îmbuca în gura vasului. La exterior prezintă un lustru realizat din linii orizontale unite (înălțimea: 0,085 m; diametrul maxim: 0,154 m; diametrul inelului de la partea inferioară: 0,124 m).

3. Ceramica de culoare neagră

În săpăturile de la Bitca Doamnei a ieșit la iveală o specie ceramică de culoare neagră. Aceasta este confecționată la roată dintr-o pastă de culoare gri-deschisă sau gri-roșietică peste care s-a aplicat o vopsea sau fețuială de culoare neagră, mată sau lustruită.

Unele vase sînt lucrate dintr-o pastă care prezintă în secțiune o culoare gri-deschisă spre alb. La acestea, fețuiala de culoare neagră formează o pojghiță care se desprinde ușor de pastă (fig. 35/6; 36/3).

Nu s-a păstrat nici un vas întreg din ceramica de culoare neagră. Printre fragmentele descoperite cu prilejul săpăturilor am identificat mai multe forme de vase:

1. *Căni* cu o toartă și cu fundul inelat, lustruite la exterior (fig. 35/2) sau cu aspect mat (fig. 35/5); 2. *cești* cu torți late, verticale, lustruite la exterior (fig. 35/1), similare ca formă cu cele din pastă cenușie (fig. 26/7); 3. *străchini* cu buza îngroșată în afară, lustruite pe ambele părți (fig. 36/5) sau cu aspect mat în interior și la exterior și cu fundul inelat (fig. 35/3; 36/6); 4. *fructiere* mici cu piciorul înalt, gol în interior și subțire la mijloc (fig. 35/4), cu buza lată evazată orizontal, cu lustru pe ambele părți (fig. 35/6); fructiere de mărime mijlocie, puternic lustruite pe ambele părți (fig. 35/7—8); fructiere mari, mate la exterior și decorate cu linii lustruite, orizontale și paralele (fig. 36/4) sau lustruite pe ambele părți (fig. 36/1, 3), cu buza lată evazată orizontal și ușor curbată în jos, cu piciorul înalt, gros, gol în interior (fig. 36/2). Menționăm că toate aceste vase au forme identice cu cele confecționate din pastă cenușie sau cărămie.

4. Ceramica pictată cu o culoare brun-roșietică

O altă specie ceramică ieșită la iveală din săpăturile de la Bitca Doamnei este cea acoperită pe toată suprafața vasului cu o vopsea brun-roșietică. Această culoare a fost aplicată mai cu seamă pe părțile vizibile ale vasului; de exemplu, străchinile sînt pictate în interior și pe părțile laterale, iar capacele pe partea superioară.

Din această specie ceramică nu avem nici un vas întreg, s-au păstrat doar fragmente. Dintre acestea am identificat fragmente de căni (fig. 37/2), străchini (fig. 37/1), fructiere (fig. 37/3) și capace pentru vase (fig. 37/4). Aceste vase au fost lucrate dintr-o pastă fină de culoare cărămie sau roșie-gălbui (fig. 37/1), peste care s-a pictat cu o vopsea de culoare brun-roșietică, care în mare parte este ștersă, fie din cauza întrebuințării vasului, fie datorită agenților corozivi din sol.

Un fragment (fig. 37/2) face parte din zona inferioară a unui vas, probabil dintr-o cană pictată la exterior cu o culoare de fond brun-roșietică, lustruită, peste care sînt trase patru linii orizontale și paralele cu o culoare alb-gălbui, mată.

Alt fragment (fig. 37/3) provine dintr-un vas de tipul fructierei, confecționată dintr-o pastă cărămie, vopsită pe ambele părți cu o culoare brun-roșietică, lustruită orizontal, peste care s-au pictat, în interior și pe buza, linii orizontale de culoare alb-gălbui cu aspect mat.

5. Ceramica pictată în stil geometric

La Bitca Doamnei s-a descoperit o ceramică lucrată cu roata din pastă fină de culoare alb-gălbui, cărămie sau gri-deschisă, acoperită pe întreaga suprafață cu un lustru fin, roziu-albicios, executat la roată. Peste acesta s-au pictat apoi linii subțiri în motive geometrice cu o culoare roșie-brună sau brun-închisă (fig. 17/7). Această ceramică este arsă omogen, avînd aceeași culoare

în secțiune și la suprafață. Unele vase au suportat și arderi secundare ce au produs pastei culori roșietice sau negricioase.

Până în prezent la Bîtca Doamnei nu s-a descoperit nici un vas întreg din această specie ceramică, toate fiind fragmentare. Din fragmentele respective am reușit să reconstituim o fructieră mare cu picior (fig. 30) și o strachină (fig. 6/4). Vasele care au aparținut acestei grupe ceramice, identificate pe baza fragmentelor, sînt destul de variate, existînd formele ceramice tipice și specifice dacilor: chiupul, cana, ulciorul, ceașca, strachina, vasul cu picior înalt de tip fructieră, cupa și capacul pentru vase.

a) *Chiupul*. Dispunem de mai multe fragmente din zona inferioară a unui vas de dimensiuni mari (fig. 17/7), probabil chiup, lucrat la roată din pastă fină cărămizie, pictat la exterior cu linii roșii-brune, dispuse paralel și orizontal pe corpul vasului. Chiupul se sprijinea pe un fund inelat cu diametrul de 0,182 m.

b) *Cana*. Nu s-a descoperit încă nici o cană întreagă pictată, toate fiind fragmentare. Avem fragmente ceramice pictate cu linii paralele și orizontale cu o culoare brun-roșietică, ce au făcut parte din corpul oval al unor căni (fig. 23/1, 4, 6); aveau torți late simple, ovale în secțiune (fig. 23/1) și se sprijineau pe un fund inelat (fig. 23/6).

c) *Ulciorul*. Înfățișăm un fragment din partea superioară a unui ulcior de formă sferică, similar cu cel din fig. 4/3, cu gîtul strîmt, pictat cu linii orizontale de culoare brun-roșietică (fig. 24/3).

d) *Ceașca*. O ceașcă dacică pictată (fig. 4/7 și 26/3), reconstituită de noi în desen, similară ca formă cu ceașca cenușie (fig. 25/3), este lucrată dintr-o pastă fină cărămizie, puternic arsă, avînd la exterior o culoare de fond gri-gălbuie. Decorul constă din grupe de cîte trei linii pictate, paralele, dispuse în zigzag între gura și zona diametrului maxim al vasului. O ceașcă similară a fost descoperită la Calu ⁴⁶.

Un fragment din partea inferioară și fundul inelat al unei cești (fig. 26/13) este pictat cu linii brun-roșietice. Un alt fragment din gura și toarta unei cești lucrată din pastă cărămizie (fig. 26/1), prezintă ca decor urme de vopsea brun-roșietică pe marginea din afară și din interiorul gurii, precum și două linii zgîrțite ce se întretaie în formă de X pe partea superioară a punții de deasupra torții. Toarta avea formă de inel, fiind dispusă vertical. Această piesă poate fi o imitație după un vas roman de import.

e) *Strachina*. A fost întregită o strachină (fig. 6/4) similară ca formă cu cea din fig. 6/1; are la exterior un lustru fin, peste care au fost pictate cu o culoare brun-roșietică, șase linii orizontale și paralele, care înconjoară corpul vasului, iar pe fațeta buzei se mai păstrează urma unei alte linii pictate. Este lucrată dintr-o pastă fină de culoare cărămizie (înălțimea: 0,120 m; diametrul gurii: 0,222 m; diametrul maxim: 0,247 m; diametrul fundului: 0,082 m).

f) *Vasul cu picior înalt de tip fructieră*. Dispunem de multe fragmente ceramice pictate ce au aparținut unor vase de tipul fructierei (fig. 32/7—8) și pe baza lor am reconstituit în desen o fructieră de dimensiuni mai mici (fig. 9/3), asemănătoare cu cea descoperită la Calu⁴⁹. Acestea aveau piciorul înalt, subțire și gol în interior (fig. 32/8).

La Bitca Doamnei a fost descoperită o fructieră mare (fig. 10 și 30) lucrată din pastă fină de culoare cărămizie-gălbui, cu corpul semioval și puțin adinc, cu buza lată, evazată orizontal și curbată în jos, cu piciorul înalt, mai gros la mijloc și gol în interior, care se termină jos printr-o bază conică. Este acoperită la exterior și în interior cu un lustru fin de culoare alb-rozie, nuanțată diferit până la gri-roșietică, peste care sînt pictate 16 linii orizontale și paralele de culoare brun-roșietică — la exterior și pe buză — iar în interior două linii orizontale.

Această fructieră este deocamdată unică și constituie o veritabilă piesă de artă dacică⁵⁰ (înălțimea totală a vasului: 0,405 m; diametrul exterior al gurii: 0,423 m; înălțimea piciorului: 0,293 m; diametrul bazei piciorului: 0,188 m).

g) *Cupa*. Prezentăm un fragment dintr-o cupă din pastă cărămizie (fig. 3/2) cu corpul oval și gura arcuită spre interior; îi lipsește piciorul, care, prin analogie, ar putea fi similar cu piciorul unui vas din grupa ceramicii cenușii (fig. 3/1). Fragmentul nostru are ca decor două linii orizontale pictate cu o culoare brun-roșietică.

h) *Capacul pentru vase*. Tot în grupa ceramicii pictate în stil geometric includem un capac confecționat dintr-o pastă fină de culoare roșie-gălbui, care mai păstrează pe o margine urme slabe de pictură brun-roșietică (fig. 34/3). Deși este păstrat întreg, la suprafață este corodat, pierzînd astfel lustrul și pictura (înălțimea: 0,031 m; diametrul maxim: 0,091 m; diametrul inelului ce se înbuca în gura vasului: 0,069 m).

Un fragment din marginea unui capac confecționat din pastă cărămizie (fig. 34/7) păstrează la exterior un lustru și două linii orizontale pictate cu o culoare brun-roșietică. După forma fragmentului, putem deduce că piesa avea o formă conică, asemănătoare cu capacul din fig. 34/4. Calculînd după curbura fragmentului, capacul avea un diametru maxim de 0,264 m.

*

Ceramica lucrată cu roata, provenită din cercetările efectuate în cetatea dacică de la Bitca Doamnei, constituie un material bogat și variat ca formă, tehnică și ornamentație. Ea se încadrează sub toate aspectele în rîndul descoperirilor similare din toate celelalte regiuni ale țării noastre.

Din cantitatea și calitatea ceramicii descoperite la Bitca Doamnei, reiese că dacii erau buni meșteșugari în făurirea vaselor la roată, concluzie confirmată de existența a numeroase piese originale. Constatarea că olarii daci stăpîneau tehnica lucrului la roată, se remarcă nu numai printr-un bogat repertoriu de vase, compus dintr-o mulțime de tipuri și forme originale, ci și din imitațiile după ceramica venită din lumea greacă sau romană. De ase-

menea, aceste constatări ne duc la concluzia că meșteșugul olăritului la daci se afla pe o treaptă superioară.

În materialul pe care-l prezentăm avem tipuri de vase făurite la roată, care denotă finețe și eleganță în forme, lucrate cu multă artă, ce pot rivaliza cu cele străine, de import. Ca exemplu dăm o cană din pastă cenușie, de o formă elegantă (fig. 20), precum și o fructieră din pastă cărămie, la fel de elegantă (fig. 29) sau o fructieră cenușie frumos decorată cu linii lustruite (fig. 9/4). De asemenea, o mențiune specială merită să acordăm unei fructiere pictată în stil geometric (fig. 30), nu atât pentru motivul că este o piesă unică, ci mai cu seamă pentru că ea constituie o autentică piesă de artă dacică.

Marea bogăție de tipuri și forme de vase descoperite la Bitca Doamnei ne îndreptățește să afirmăm că aici se afla un centru de producție a ceramicii dacice. La această concluzie ne conduce și faptul că aici s-a descoperit un cup-tor de olar⁵¹. Descoperirea acestuia dovedește că acum poate fi vorba de olari calificați care, la adăpostul zidurilor puteau lucra și pentru celelalte așezări din jur.⁵²

NOTE

- ¹ Buzilă, Aurel, *Despre ceramica daco-getică lucrată cu mîna de la Bitca Doamnei, Piatra Neamț*, în *Memoria Antiquitatis*, II, 1970, p. 237.
- ² Berciu, D., *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, 1966, pl. XXVII/2 și XXVIII.
- ³ Crișan, H., I., *Ceramica daco-getică. Cu specială privire la Transilvania*, 1969, pl. LXXXVII/1.
- ⁴ Moscalu, E., *Așezarea dacică de la Cozia Veche*, în *SCIV*, 19, 4, 1968, p. 634, fig. 4/1.
- ⁵ Vulpe, R., *Les fouilles de Poiana*, în *Dacia*, III-IV, 1927—1932, p. 281 și urm. fig. 63; idem, *Șantierul Poiana-Tecuci*, în *SCIV*, I, 1951, p. 146, fig. 20/1.
- ⁶ Idem, *Șantierul arheologic Popești*, în *Materiale*, VI, 1959, fig. 9/5.
- ⁷ Daicoviciu, C., Gostar, N., Crișan, I., *Șantierul arheologic Grădiștea Muncelului-Blidaru*, în *Materiale*, III, 1957, p. 264—265, fig. 5/6.
- ⁸ Vasul a fost donat și se află în colecțiile Muzeului de Istorie al R. S. România, București.
- ⁹ Macrea, M., Floca, O., Lupu, N., Berciu, I., *Cetăți dacice din sudul Transilvaniei*, 1966, p. 36, fig. 14.
- ¹⁰ Vulpe, R., *op. cit.*, în *Dacia*, III-IV, 1927—1932, fig. 60/9—10; idem, *Șantierul Poiana*, 1951, în *SCIV*, III, 1952, fig. 29/4.
- ¹¹ Horedt, Kurth, *Așezarea de la Sf. Gheorghe-Bedehaza*, în *Materiale*, II, 1956, p. 7—28, fig. 14/6.
- ¹² Andrieșescu, I., *Piscul Crășani. Descoperirile arheologice din vara anului 1923*, în *Memoriile Secțiunii istorice. Academia Română, seria III, tomul III*, 1926, p. 71, fig. 173 și 174.
- ¹³ Crișan, H., I., *op. cit.*, pl. LXXI/2,4—5.
- ¹⁴ Macrea, M., Protase, D., Rusu, M., *Șantierul arheologic Porolissum. I. Cimitirul dacic de pe Măgura*, în *Materiale*, VII, 1961, p. 367, fig. 8/1.
- ¹⁵ Crișan, H., I., *op. cit.*, p. 212.
- ¹⁶ Vulpe, R., *Șantierul Poiana*, 1951, în *SCIV*, III, 1952, p. 203, fig. 15.
- ¹⁷ Crișan, H., I., *op. cit.*, pl. LXVI/4; LXVII/3; CLXIII/1—2.
- ¹⁸ Gostar, N., *Cetățile dacice din Moldova și cucerirea romană la nordul Dunării de Jos*, în *Apulum*, V, 1965, p. 142, fig. 7.
- ¹⁹ Vulpe, R., *Les fouilles de Calu*, în *Dacia*, VII-VIII, 1941, p. 52, fig. 37.
- ²⁰ Căpitanu, V. și Ursachi, V., *O nouă cetățuie dacică pe Valea Siretului*, în *Carpica*, II, 1969, p. 120, fig. 26.
- ²¹ Vulpe, R., *op. cit.*, în *SCIV*, I, 1951, p. 146 și urm., fig. 19/1—2; idem, în *Dacia*, III-IV, 1927—1932, p. 281 și urm., fig. 60/13; 64/4, 6, 8, 12.

- ²² Idem, *op. cit.*, în *Dacia*, III-IV, 1927, p. 281 și urm., fig. 61/1.
- ²³ Idem, *op. cit.*, în *Dacia*, VII-VIII, 1941, p. 50, fig. 36/6.
- ²⁴ Horedt, K., *op. cit.*, în *Materiale*, II, 1956, p. 28, fig. 14/1.
- ²⁵ Vulpe, R. și Vulpe, E., *Les fouilles de Tinosul*, în *Dacia*, I, 1924, p. 193, fig. 29/13—15.
- ²⁶ Daicoviciu, C., *Cetatea dacică de la Piatra Roșie. Monografie arheologică*, 1954, pl. XXI/2—4, 8—11.
- ²⁷ Vulpe, R., *op. cit.*, în *Dacia*, III-IV, 1927—1932, p. 301, fig. 69/3—5, 9; 70/5—8, 10.
- ²⁸ Székely, Z., *Contribuții la problema așezărilor și cetăților dacice din sud-estul Transilvaniei*, în *Cumidava*, III, 1969, p. 99—122, fig. 9/12.
- ²⁹ Căpitanu, V., și Ursachi, V., *op. cit.*, în *Carpica*, II, 1969, p. 110, fig. 16.
- ³⁰ Vulpe, R., *op. cit.*, în *SCIV*, I, 1951, fig. 19/5.
- ³¹ Crișan, H., I., *op. cit.*, p. 132, fig. 57.
- ³² *Ibidem*, pl. CLI/2.
- ³³ În colecția Muzeului arheologic din Piatra Neamț.
- ³⁴ Nițu, A., și Zamoșteanu, M., *Sondajul din cetățuia getică de la Tisești*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 380, fig. 5/2.
- ³⁵ Vulpe, R., *op. cit.*, în *Dacia*, 1927—1932, p. 298, fig. 60/8.
- ³⁶ Daicoviciu, H. și Glodariu, I., *L'habitat dace de Fețele Albe*, în *Ier Congres International de Thracologie*, Sofia, p. 77—121, fig. 24 B.
- ³⁷ Căpitanu, V. și Ursachi, V., *op. cit.* în *Carpica*, II, 1969, p. 116, fig. 22.
- ³⁸ Andrieșescu, I., *op. cit.*, p. 71, fig. 185.
- ³⁹ Nițu, A., Zamoșteanu, I., și Zamoșteanu, M., *Sondajele de la Piatra Neamț*, în *Materiale*, IV, 1959, p. 363, fig. 4/5.
- ⁴⁰ Macrea, M., *Șantierul arheologic Cașolț-Arpașul de Sus. Așezarca dacică de la Arpașul de Sus*, în *Materiale*, IV, 1957, p. 149, fig. 23/3.
- ⁴¹ Vulpe, R., *op. cit.*, în *SCIV*, I, 1951, fig. 19/3.
- ⁴² Crișan, H., I., *op. cit.*, p. 171, fig. 85/2.
- ⁴³ Vulpe, R., *op. cit.*, în *Dacia*, III-IV, 1932, p. 281, fig. 65/1—3.
- ⁴⁴ Daicoviciu, C., *op. cit.*, pl. XX/1—3.
- ⁴⁵ Crișan, H., I., *op. cit.*, pl. CLXXXVII/1, 3, 6—9.
- ⁴⁶ Idem, *Mit geometrischen Mustern bemalte dakische Keramik aus Transsilvanien*, în *Dacia*, N. S., X, 1966, p. 333, fig. 3/3.
- ⁴⁷ Macrea, M., Floca, O., Lupu, N., Berciu, I., *op. cit.*, fig. 50/2.
- ⁴⁸ Vulpe, R., *op. cit.*, în *Dacia*, VII-VIII, 1941, p. 50, fig. 36/10.
- ⁴⁹ *Ibidem*, p. 55, fig. 40/10.
- ⁵⁰ Crișan, H., I., *op. cit.*, p. 170.
- ⁵¹ Nițu, A., Matasă, C., Zamoșteanu, I., Zamoșteanu, M., *Săpăturile de la Piatra Neamț*, în *Materiale*, VII, 1961, p. 340, fig. 1.
- ⁵² În afară de cetatea dacică de la Cozla-Piatra Neamț situată în imediata vecinătate a cetății de la Bîtea Doamnei, a așezării dacice de la Calu-Piatra Șoimului, repertoriul Muzeului arheologic din Piatra Neamț cuprinde și alte așezări dacice din această vreme.

SUR LA CÉRAMIQUE DACO-GÉTIQUE TRAVAILLÉE AU TOUR DE BÎTEA DOAMNEI, PIATRA NEAMȚ

RÉSUMÉ

Dans la cité dacique de Bîtea Doamnei de Piatra Neamț, à l'occasion des fouilles effectuées pendant les années 1957—1969, par le Musée archéologique de Piatra Neamț, en collaboration avec l'Académie de la R. S. Roumanie, filiale de Iasi, on a découvert une importante quantité de céramique dacique, qui — analysée de point de vue technique, a été classifiée en deux catégories: céramique travaillée à la main et céramique travaillée au tour.

La céramique travaillée au tour, prise quantitativement, représente approximativement 30–35% de toute la céramique autochtone de Bitca Doamnei. D'après la couleur et l'aspect, elle peut être divisée en plusieurs groupes, comme suit: 1. céramique de couleur grise; 2. céramique de couleur brique; 3. céramique à enduit noir; 4. céramique couverte d'une couleur brune-rougeâtre et 5. céramique de style géométrique.

Parmi tous ces groupes céramiques, c'est celui à couleur grise qui prédomine, commun aux cités daco-gétiques et qui représente environ 60%; vient ensuite la céramique de couleur brique (environ 30%) et les autres groupes mentionnés, chacun seulement environ 10%.

1. Céramique de couleur grise

La céramique grise est travaillée dans une pâte fine, bien cuite. Les parois des vases ont, en général, à l'extérieur un lustré composé de lignes horizontales unies, exécutées pendant le travail au tour. Ce lustré se trouve aussi quelquefois à l'intérieur de certains vases à large embouchure, type terrines ou compotiers. D'autres vases présentent à l'extérieur un aspect mat, duquel seul le décor formé de lignes lustrées (fig. 16/4, 6) sort en évidence.

En ce qui concerne la couleur, cette catégorie comprend les vases à nuances foncées ou claires; mais certains vases de cette même catégorie présentent des taches de couleur rougeâtre (fig. 20; 24/1) ou noirâtre (fig. 31/1), dues à certaines calcinations non-uniformes, ou pendant des combustions secondaires, probablement par l'incendie de l'habitations.

Toute la céramique découverte à Bitca Doamnei est très fragmentaire, de sorte que pour certaines formes de vases typiques on n'a pas trouvé de vases entiers; ceux-ci ont été détériorés probablement à l'occasion de certains terrassements et réaménagements de la cité, ou dans les périodes suivantes.

La céramique grise comprend une gamme entière de formes: 1. *Jarres* au profil ovoïdal, à l'embouchure relativement étroite, au rebord large, évasé horizontalement (fig. 1/3–4; 16/2–3; 17/2), au fond annulaire (fig. 1/5 et 16/1), et à décor formé de groupes de lignes incisées, droites ou ondulées, placés sur l'épaule (fig. 1/3–4; 15/2, 4, 6–8; 16/2–3) ou sur le rebord du vase (fig. 15/5); des lignes lustrées (fig. 16/4, 6); des cannelures horizontales sous l'embouchure ou sur l'épaule (fig. 1/1; 15/1; 16/5); des nervures en relief (fig. 17/2); ou des rosettes estampillées dans la pâte crue du vase, en forme de croix incisée (fig. 15/3), ou en forme d'un X excisé (fig. 15/2). 2. *Vases à deux anses* confectionnés d'une pâte de couleur grise (fig. 18; 19/1–4, 6–7), ou grise-foncée (fig. 2/4; 19/5), décorée de lignes lustrées, parallèles, verticales sur le col de vase (fig. 19/1, 7), ou de lignes incisées horizontalement à la limite d'entre le col et l'épaule de vase (fig. 19/5–6). 3. *Brocs* (fig. 2/1, 3; 20) décorés de lignes lustrées (fig. 22/8), avec la marque du potier (fig. 22/6), aux anses larges décorées d'entailles et de boutons cylindriques en relief (fig. 22/2), ou d'anses formées de baguettes cylindriques, collées (fig. 22/3–4, 7, 9). 4. *Cruches* (fig. 3/3; 3/5 et 24/2) qui présentent comme décor des lignes lustrées, ondulées, en zig-zag, qui s'entrecoupent, disposées horizontalement sur la zone inférieure du vase (fig. 3/3). 5. *Tasses* aux corps cylindriques (fig. 4/3–5; 25/3; 26/2, 4–12), décorées par des groupes de lignes lustrées, verticales (fig. 4/3, 5) ou obliques qui s'entrecoupent sur le col du vase (fig. 26/6). 6. *Terrines* de type assiette à large ouverture évasée (fig. 5/4–5); terrines aux corps plat (fig. 5/1 et 27/1; 5/2–3; 33/3); terrines profondes (fig. 7/4 et 27/2; 7/1–3, 5). 7. *Compotiers* grands aux rebords et corps semi-oval (fig. 31/1), à pied haut, bombé au milieu, vide à l'intérieur

(fig. 31/3—4,6); compotiers moyens au corps semi-oval (fig. 8/4 et 28/2; 9/1 et 32/2), à haut pied, élancé (fig. 32/1,5); compotiers moyens au corps conique (fig. 9/2, 4; 32/3—4); compotiers au bord à facette (fig. 11/9—11); petits compotiers (fig. 11/1—8) à pied évasé à la base (fig. 31/2). Ces vases ont sur leurs deux côtés un lustre uniforme et ils présentent sur les zones réservées du fond mat un décor de lignes lustrées, droites, parallèles, en zig-zag, cercles concentriques, rayons (fig. 9/4 et 32/4), ou en forme de numero 9 (fig. 32/6). 8. *Vases en forme de bol* (fig. 3/4 et 24/1). 9. *Coupes à pied* (fig. 3/1). 10. *Vases à tuyau* pour verser (fig. 33/1—2). 11. *Vases passoires* (fig. 12/1—3; 33/4—6). 12. *Couvercles pour vases* (fig. 13/3—5; 34/1—2, 5—6).

2. Céramique de couleur brique

Du point de vue technique, la céramique en pâte brique ne diffère pas de la céramique grise. Chez les grands vases, il semble que la pâte contient comme dégraissant du sable au grain plus gros que la pâte des vases gris. Chez les petits vases de couleur brique, la pâte a la même composition que les vases gris. La différence entre la céramique de couleur brique et celle grise, semble liée à la forme des vases, étant donné que les vases daces en pâte brique paraissent imiter plus fidèlement les vases romains.

La céramique de couleur brique de Bîlca Doamnei représente approximativement 30% de toute la céramique au tochtone travaillée au tour. Parmi celle-ci nous avons identifié plusieurs types et formes de vases qui peuvent être groupés en: 1. *Jarres* de grandes dimensions, sphéroïdales (fig. 1/2 et 14), qui ont comme décor des cannelures horizontales sous l'embouchure du vase (fig. 17/1), des lignes incisées droites, parallèles, ondulées, disposées horizontalement sur l'épaule du vase (fig. 17/3,6), ou des groupes de lignes parallèles droites ou ondulées, exécutées à l'aide d'un instrument special (fig. 17/4—5). 2. *Brocs* (fig. 2/2 et 21/1; 2/5 et 21/3; 21/2) et fragments d'anses (fig. 22/1,5). 3. *Cruches* au corps sphéroïdale (fig. 24/5—6) et au col cylindrique (fig. 24/4), ornées de bandes horizontales peintes d'une couleur blanche, mate, sur laquelle on a tracé un groupe de lignes incisées, ondulées (fig. 24/6). 4. *Tasses* (fig. 4/1; 4/2 et 25/2). Dans cette même catégorie nous incluons une tasse dacique de type „cassolette“, utilisée comme veilleuse (fig. 4/6 et 25/1). 5. *Terrines* à l'embouchure recourbée vers l'intérieur (fig. 6/1—3; 27/3), ou à l'embouchure verticale (fig. 5/6). 6. *Compotiers* grands à haut pied (fig. 31/5), ou compotiers moyens au rebord large (fig. 8/3 et 29), ou au bord étroit (fig. 8/1—2; 28/1). 7. *Vases-passoires* (fig. 33/7) et 8. *Couvercles pour vases* (fig. 13/1—2, 4; 34/4).

3. Céramique à enduit noir

Dans les fouilles de Bîlca Doamnei on a trouvé une catégorie de céramique de couleur noire, confectionnée au tour dans une pâte de couleur grise claire, ou grise-rougeâtre, sur laquelle on a appliqué une couche de couleur noire, mate ou lustrée. Aucun vase de cette catégorie ne s'est conservé intact. Parmi les fragments découverts à l'occasion des fouilles, nous avons identifié plusieurs formes de vases: 1. *Brocs* avec une anse et le fond annulaire, lustrés à l'extérieur (fig. 35/2), ou à l'aspect mat (fig. 35/5). 2. *Tasses* aux anses larges, verticales, lustrées à l'extérieur (fig. 35/1), similaires comme forme à celles en pâte grises (fig. 26/7). 3. *Terrines* aux rebord épais des deux côtés (fig. 36/5), ou avec l'aspect terne à l'intérieur et à l'extérieur et le fond annulaire (fig. 35/3; 36/6). 4. *Compotiers* petits à haut

pied, vide à l'intérieur, mince au milieu (fig. 35/4), au rebord large, évasé horizontalement, lustrés sur les deux faces (fig. 35/6); compotiers de grandeur moyenne, fortement lustrés sur les deux côtés (fig. 35/7—8); compotiers grands, mates à l'extérieur et décorés de lignes lustrées, horizontales et parallèles (fig. 36/4) ou lustrés sur les deux faces (fig. 36/1,3), au bord large évasé horizontalement et légèrement courbé en bas, à haut pied, gros, vide à l'intérieur (fig. 36/2). Nous mentionnons que tous ceux-ci ont des formes identiques aux ceux confectionnées en pâte grise.

4. Céramique peinte d'une couleur brune-rougeâtre

Une autre espèce de céramique est celle couverte sur toute la surface du vase d'une peinture de couleur brun-rougeâtre. Dans cette catégorie il n'y a aucun vase entier, à peine quelques fragments. Parmi ceux-ci, on a identifié des fragments de *brocs* (fig. 37/2), *terrines* (fig. 37/1), *compotiers* (fig. 37/3) et *couvercles pour vases* (fig. 37/4). Ces vases sont travaillés d'une pâte de couleur brique ou rouge-jaunâtre (fig. 37/1), sur laquelle on a appliqué une peinture de couleur brune-rougeâtre, qui, en grande partie s'est effacée, soit à cause de l'usage du vase, soit par suite des agents corrosifs du sol.

Un fragment de broc (fig. 37/2) et un fragment d'un compotier (fig. 37/3) présentent comme décor des lignes horizontales et parallèles peintes avec une couleur blanche-jaunâtre, mate, appliquée sur le fond brun-rougeâtre, lustré, du vase.

5. Céramique peinte en style géométrique

A Bitca Doamnei on a découvert une céramique peinte, travaillée au tour, de pâte fine de couleur blanche-jaunâtre, ou grise-claire, couverte sur toute la surface d'un fin polissage rose-blanchâtre, exécutée au tour. Ensuite ont été peintes des lignes minces, réalisant des motifs géométriques, d'une couleur rouge-brune ou brune-foncée (fig. 17/7). Jusqu'à présent on n'a découvert aucun vase entier de cette catégorie, tous étant fragmentaires. Parmi les fragments céramiques découverts on a identifié plusieurs formes de vases: 1. *Jarres* de grandes dimensions travaillées au tour, en pâte brique, peintes à l'extérieur de lignes rouges-brunes, disposées parallèlement et horizontalement sur le corps du vase (fig. 17/7). 2. *Brocs* au corps ovale et large anse, peints en style géométrique avec des lignes parallèles et horizontales de couleur brune-rougeâtre (fig. 23/1,4) et le fond annulaire (fig. 23/6). 3. *Cruches* (fig. 24/3). 4. *Tasses* au corps cylindrique décorées de groupes de trois lignes peintes en zig-zag (fig. 4/7 et 26/3), au fond annulaire (fig. 26/13) et aux anses annulaires ayant au-dessus un pont prismatique au décor peint ou gratté en forme de X (fig. 26/1). 5. *Terrines* peintes à l'extérieur de lignes brunes-rougeâtres, horizontales et parallèles (fig. 6/4). 6. *Vases à haut pied de type compotier* (fig. 9/3 et 32/7—8) parmi lesquels on remarque en particulier un grand compotier travaillé avec beaucoup d'art (fig. 10 et 30). 7. *Coupes* (fig. 3/2). 8. *Couvercles pour vases* (fig. 34/3), corrodés, qui gardent encore de faibles traces de polissage et de peinture.

La céramique travaillée au tour découverte pendant les fouilles effectuées dans la cité dacique de Bitca Doamnei, constitue un riche matériel, varié comme forme, technique et ornementation. Elle s'encadre sous tous les aspects dans les catégories découvertes dans les autres régions de notre pays.

La qualité et la quantité de la céramique découverte à Bitca Doamnei prouvent que les Daces étaient de bons artisans dans le domaine de la confection des vases au tour, conclusion confirmée par l'existence de nombreuses pièces originales. Cette constatation s'impose non seulement à cause du riche répertoire de vases, composé d'une multitude de types et de formes originales, mais aussi par les imitations d'après la céramique importée du monde grec ou romain.

Parmi les matériaux que nous présentons, il y a des types de vases travaillés au tour, qui, par la finesse et l'élégance des formes, peuvent rivaliser avec les vases d'importation. Comme exemple nous donnons un broc en pâte grise, de forme élégante (fig. 20), ainsi qu'un compotier en pâte brique, tout aussi élégant (fig. 29), ou un compotier gris joliment décoré de lignes lustrées (fig. 9/4). On doit accorder une mention spéciale à un compotier peint en style géométrique (fig. 30), non seulement à cause du fait que c'est une pièce unique, mais par ce qu'elle constitue une vraie pièce d'art dacique.

La grande richesse de types et des formes de vases découverts à Bitca Doamnei nous permet d'affirmer que dans ce site se trouvait un centre de production de céramique dace, conclusion confirmée aussi par la découverte d'un four de potier. Cette découverte prouve qu'on peut parler de potiers qualifiés qui, à l'abri des murs de la citadelle, pouvaient travailler aussi pour les autres établissements des environs.

LÉGENDE DES FIGURES

- Fig. 1 Jarres grises (1,3—5) et briques (2).
- Fig. 2 Céramique grise (1,3—4) et brique (2,5).
- Fig. 3 Céramique grise (1, 3—5) et peinte (2).
- Fig. 4 Céramique brique (1—2, 6), grise (3—5) et peinte (7).
- Fig. 5 Terrines grises (1—5) et briques (6).
- Fig. 6 Terrines brique (1—3) et peintes (4).
- Fig. 7 Terrines grises (1—5).
- Fig. 8 Compotiers brique (1—3) et grises (4).
- Fig. 9 Compotiers gris (1—2, 4) et peinte (3).
- Fig. 10 Compotier peint.
- Fig. 11 Profils de petites compotiers (1—8) et compotiers à rebords facetté (9—11).
- Fig. 12 Passoires grises (1—3).
- Fig. 13 Couvercles brique (1—2, 4) et grises (3,5).
- Fig. 14 Jarre brique.
- Fig. 15 Céramique grise (1—8).
- Fig. 16 Céramique grise (1—6).
- Fig. 17 Céramique brique (1, 3—6), grise (2) et peinte (7).
- Fig. 18 Vase à deux anses, grise.
- Fig. 19 Céramique grise.
- Fig. 20 Broc gris.
- Fig. 21 Brocs brique.
- Fig. 22 Céramique brique (5) et grise (1—4, 6—9).
- Fig. 23 Céramique peinte (1, 4, 6); grise (2—3, 5—6) et brique (7).
- Fig. 24 Céramique grise (1—2), peinte (3) et brique (4—6).
- Fig. 25 Tasses: 1—2, brique, et 3, grise.

- Fig. 26 Céramique peinte (1, 3, 13) et grise (2, 4—12).
Fig. 27 Terrines: 1—2, grises; 3, brique.
Fig. 28 Compotiers; 1, brique; 2, grise.
Fig. 29 Compotier brique.
Fig. 30 Compotier peint.
Fig. 31 Céramique grise (1—4, 6) et brique (5).
Fig. 32 Céramique grise (1—6) et peinte (7—8).
Fig. 33 Céramique grise (1—6) et brique (7).
Fig. 34 Céramique grise (1—2, 5—6), peinte (3,7) et brique (4).
Fig. 35 Céramique noire: 1, tasse; 2, 5, brocs; 3, terrine et 4, 6—8, compotiers.
Fig. 36 Céramique noire: 1—4, compotiers et 5—6, terrines.
Fig. 37 Céramique peinte: 1, terrine; 2, tasse; 3, compotier et 4, couvercle.

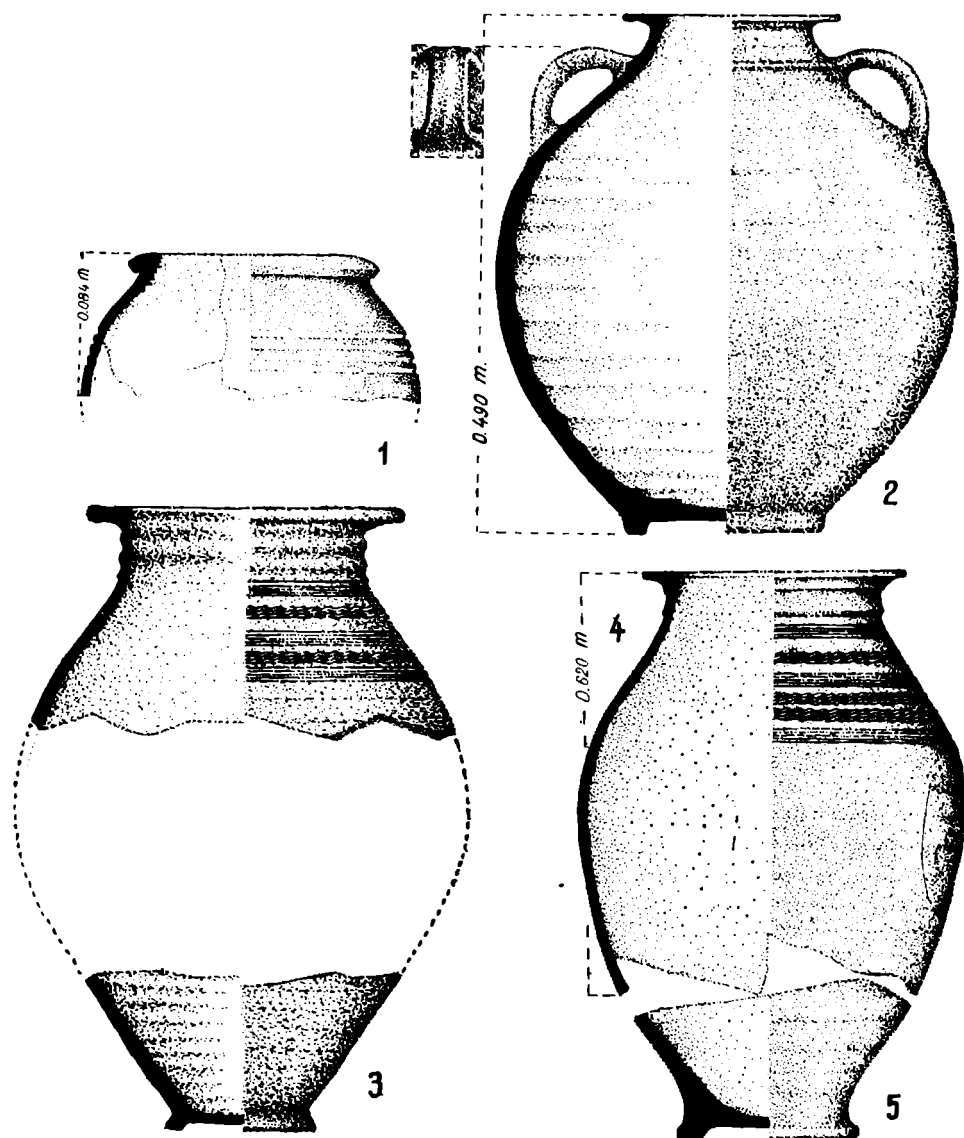

Fig. 1. Chiupuri cenușii (1,3–5) și cărămizii (2).

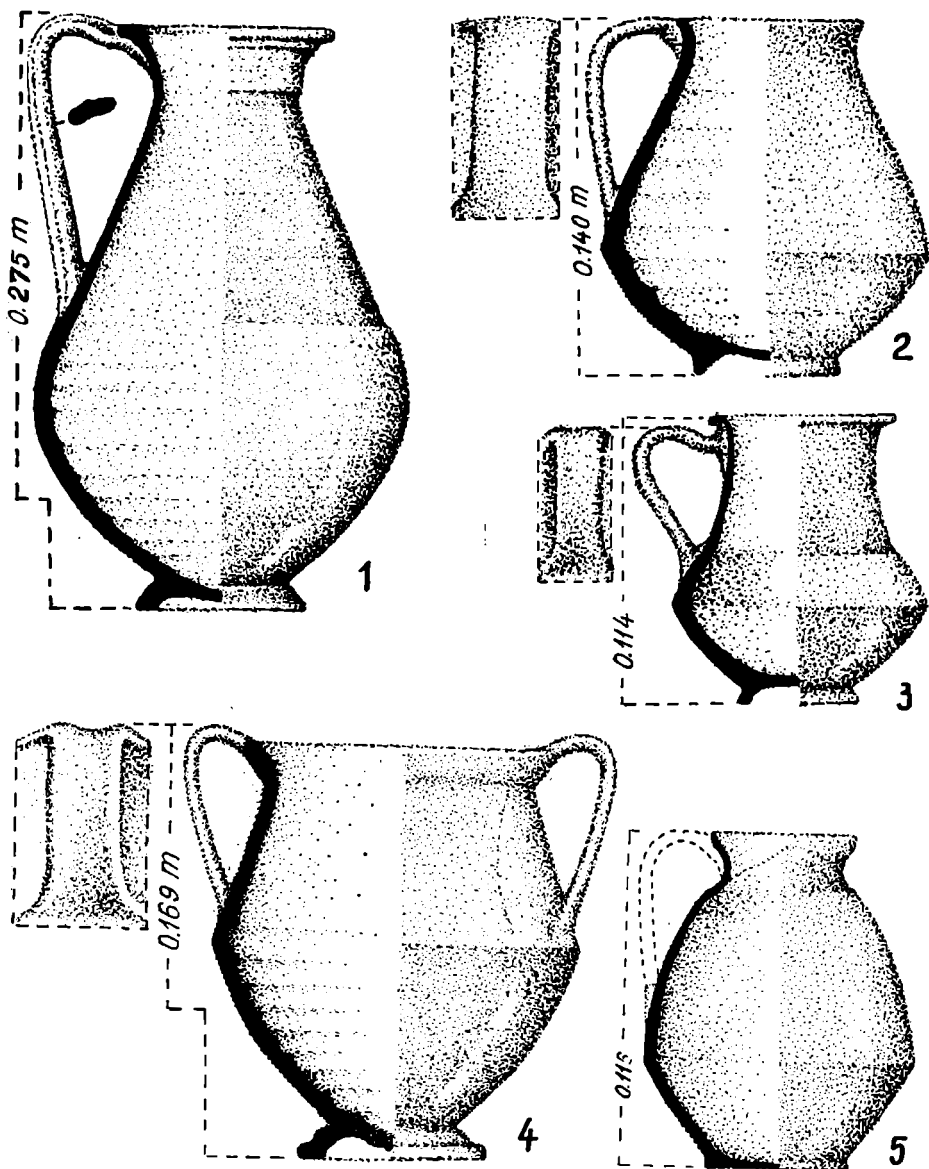

Fig. 2. Ceramică cenușie (1,3-4) și cărămidă (2,5).

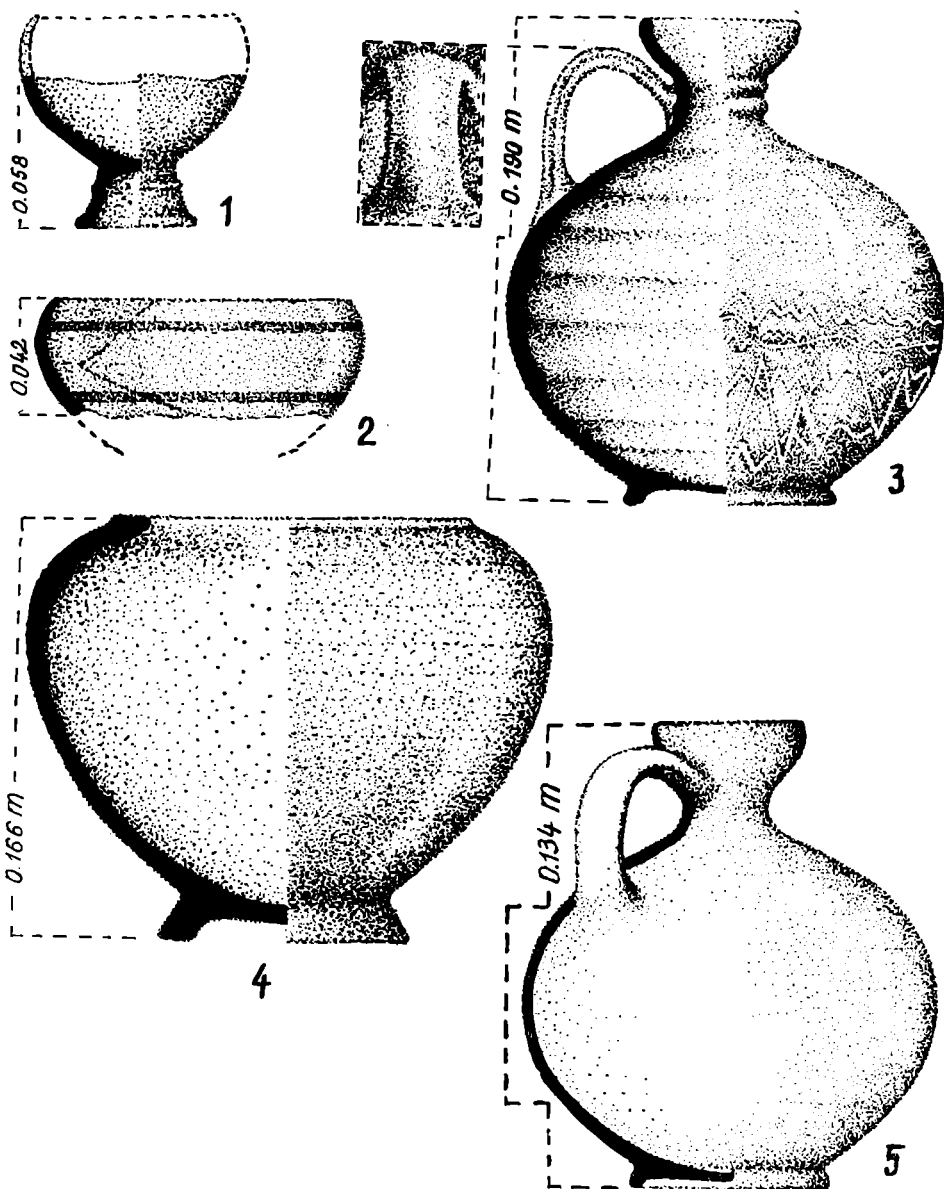

Fig. 3. Ceramică cenușie 1(1,3-5) și pictată (2).

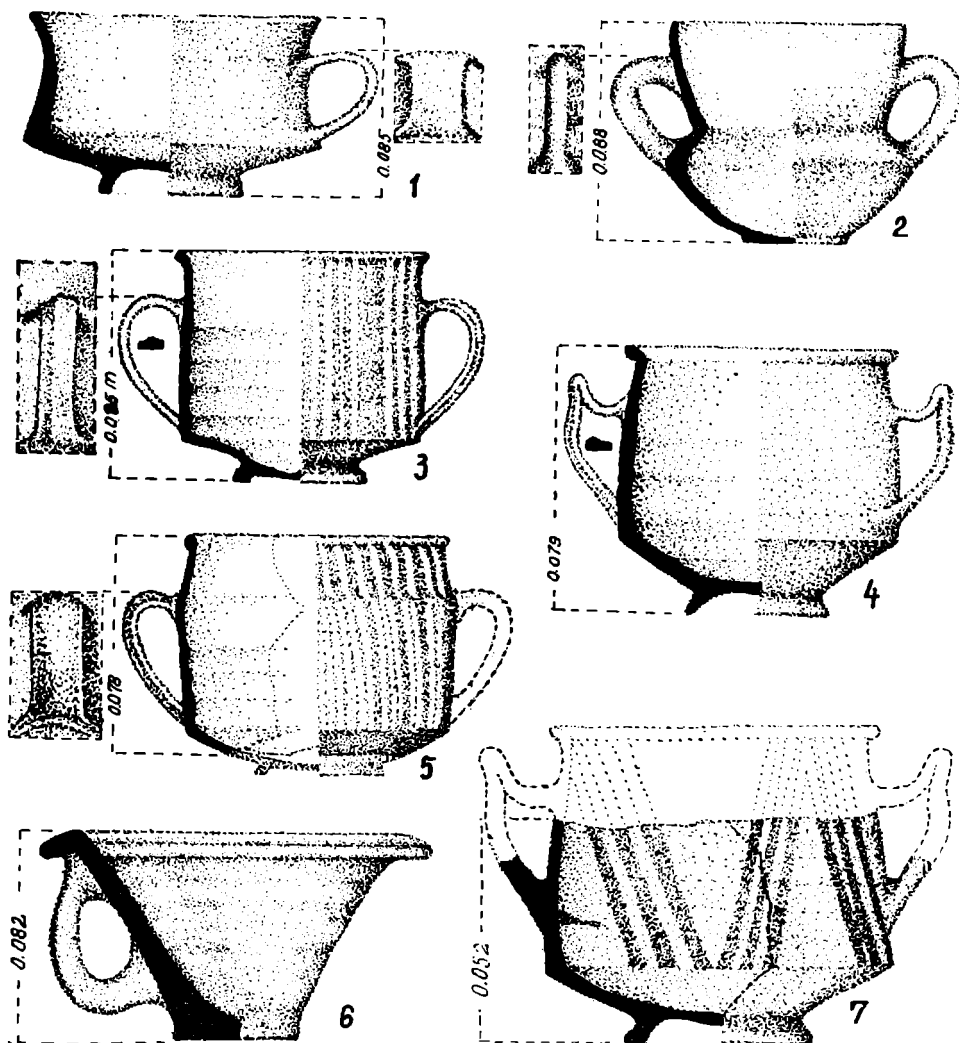

Fig. 4. Ceramică cărămizie (1-4, 6), cenușie (5) și pictată (7).

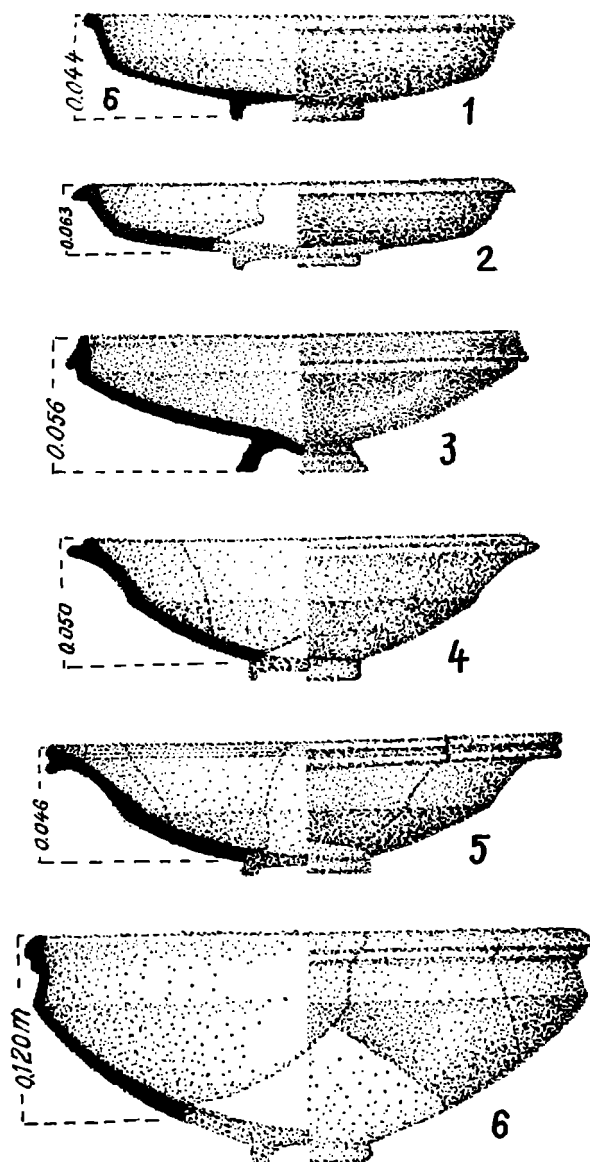

Fig. 5. Străchini cenușii (1—5) și cărămizii (6).

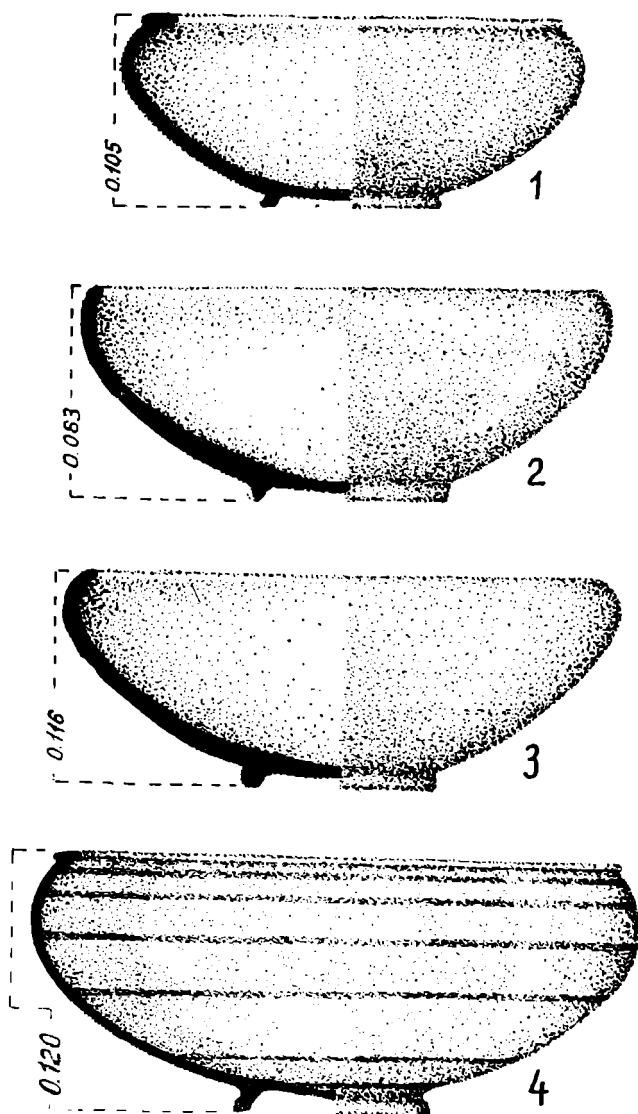

Fig. 6. Străchini cărămizii (1—3) și pictate (4).

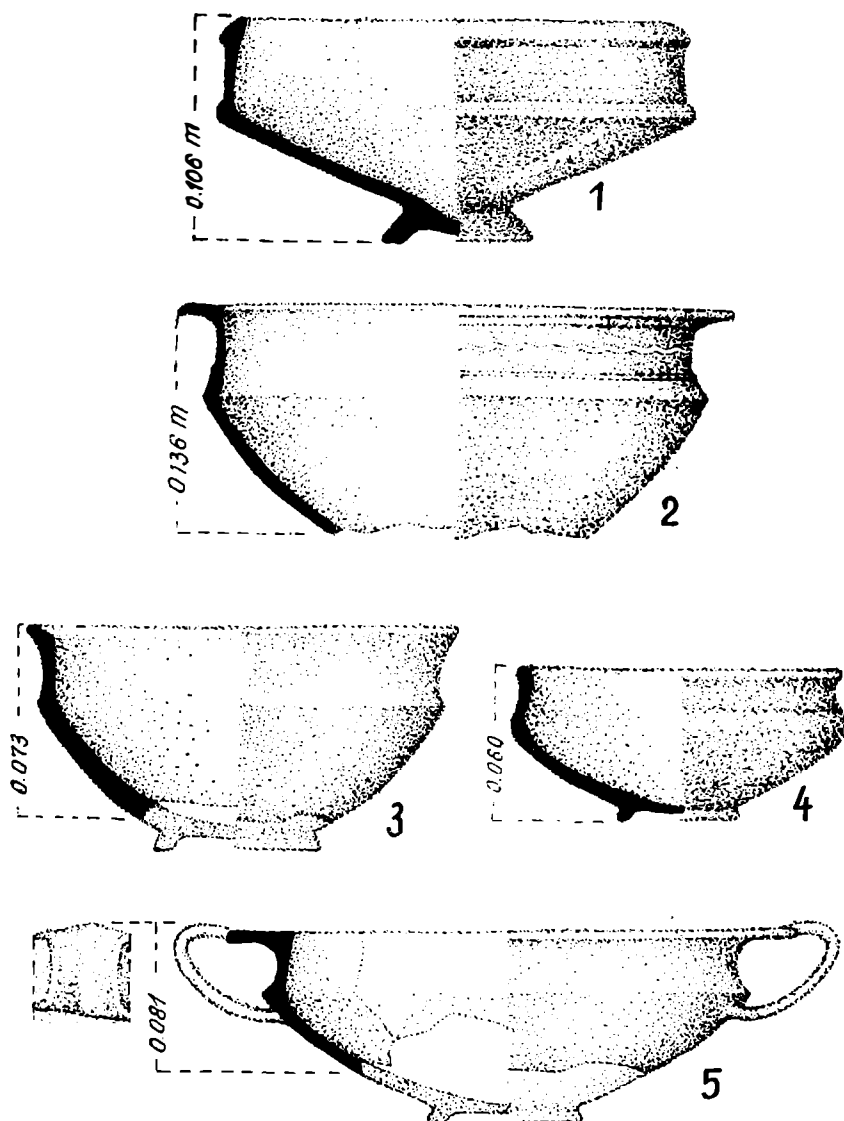

Fig. 7. Străchini cenușii (1–5).

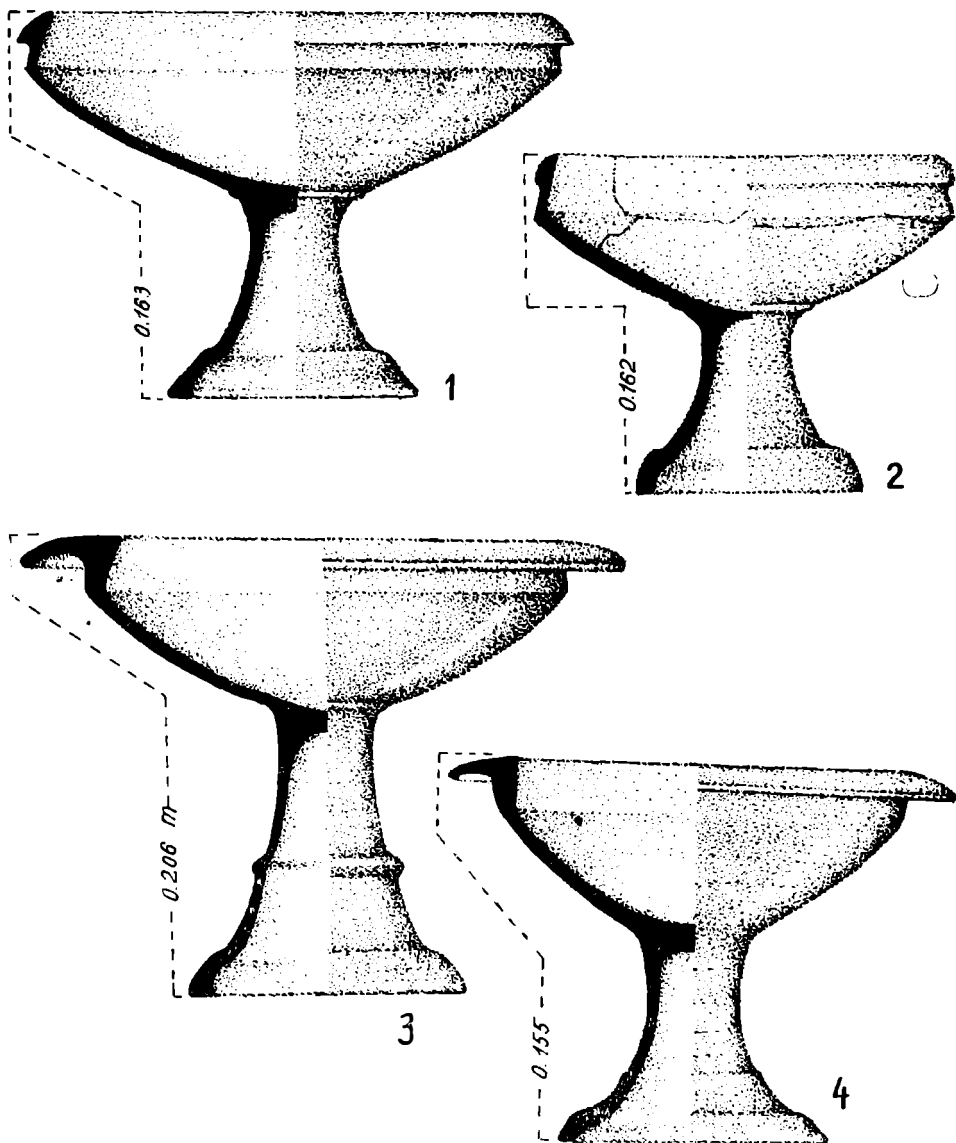

Fig. 8. Fructiere cărămizii (1–3) și cenușii (4).

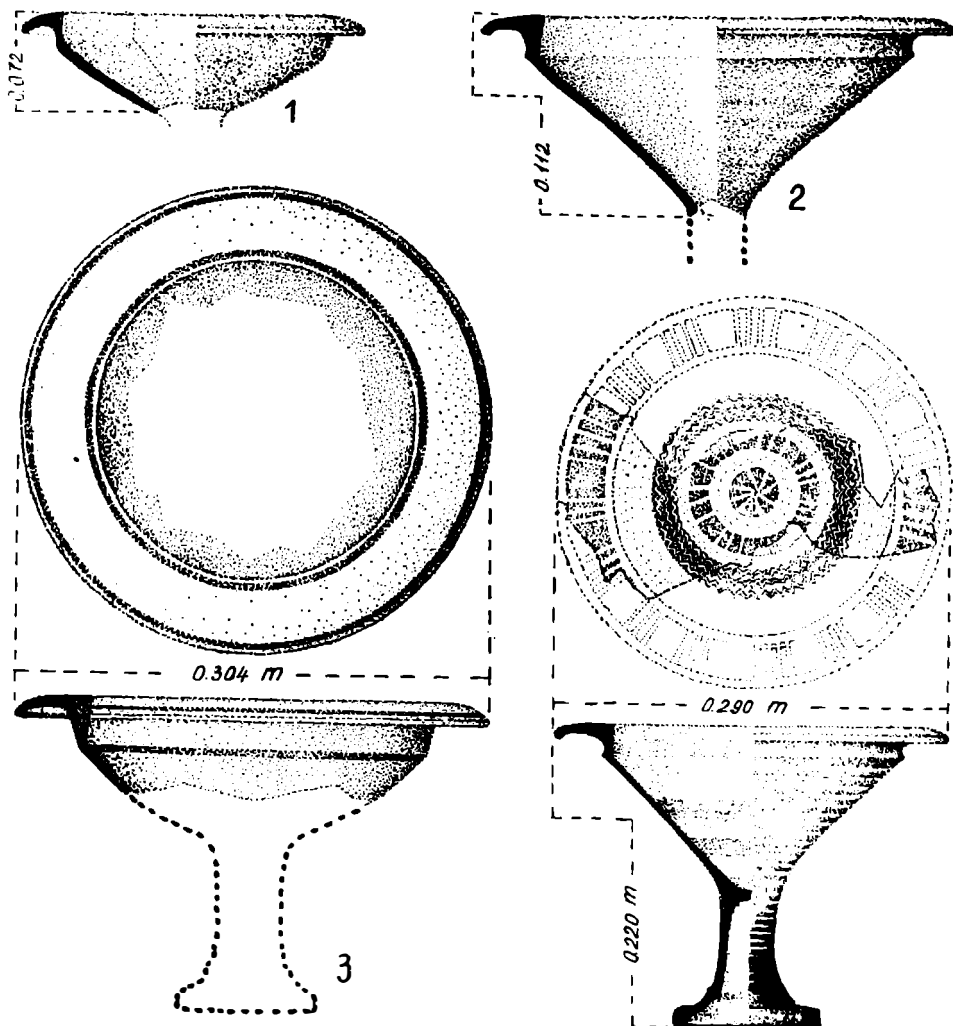

Fig. 89p. Fructiere comenșii (1-2/4) și pictate (3).

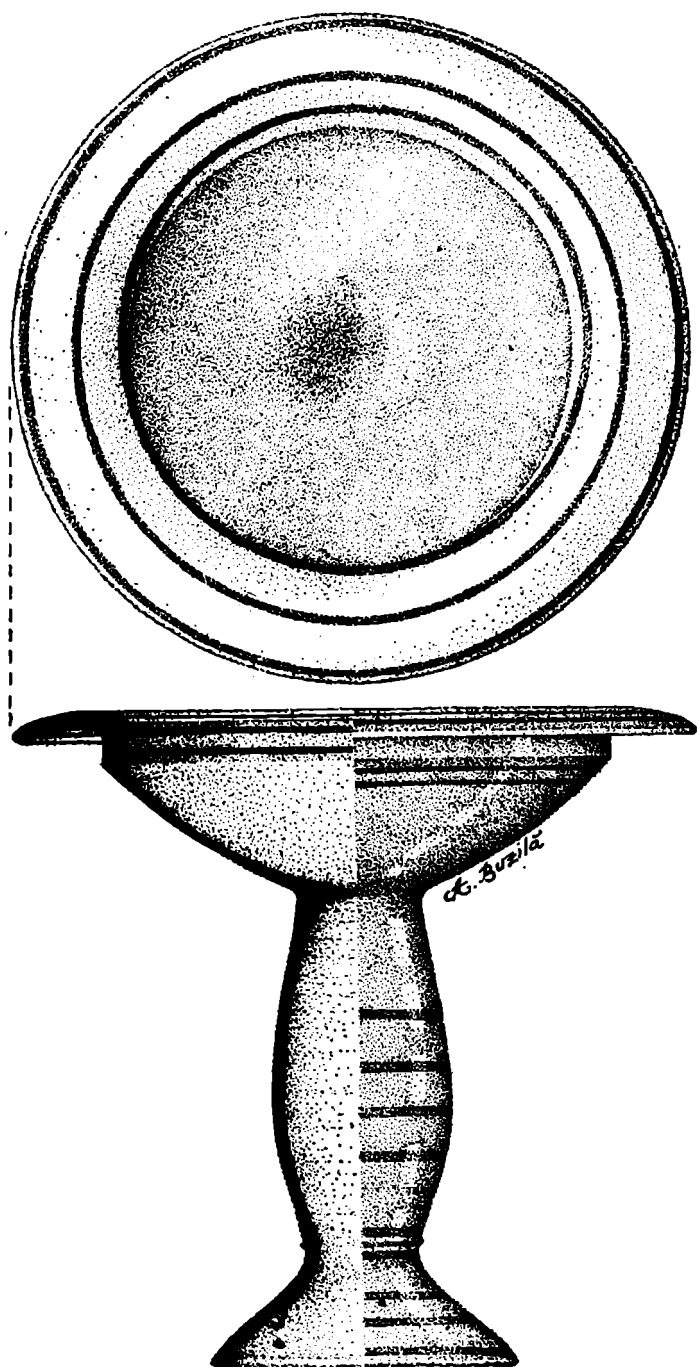

Fig. 10. Fructieră pictată.

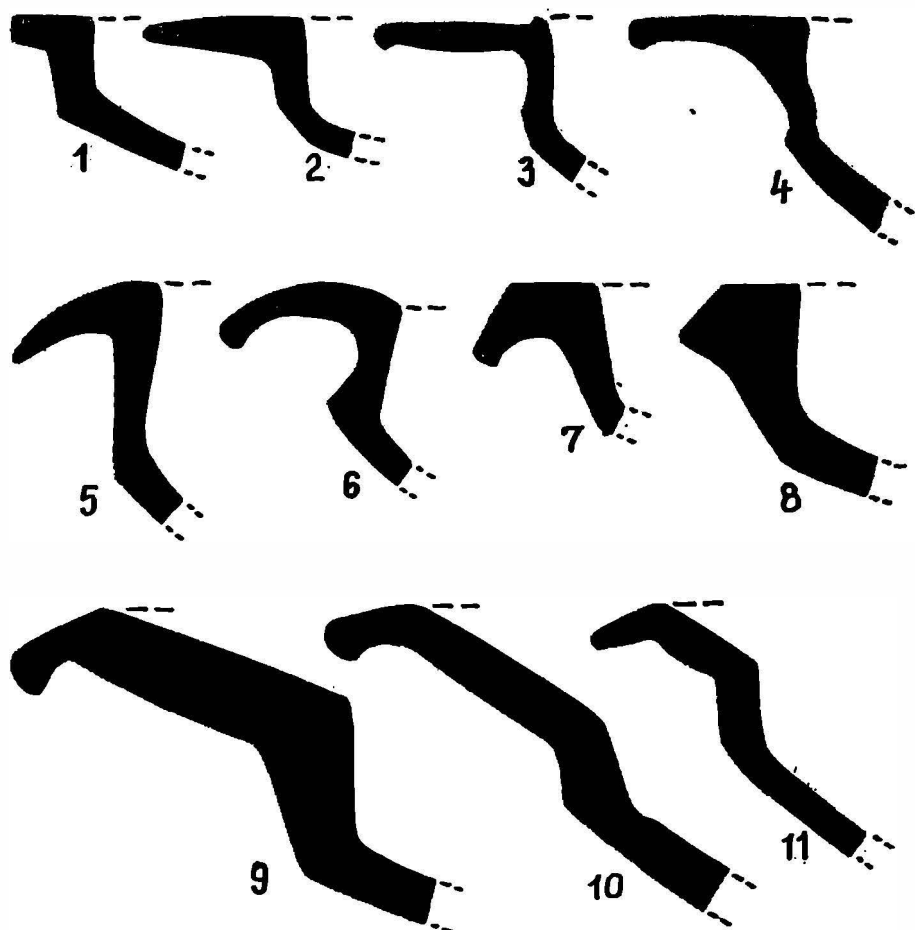

Fig. 11. Profile de fructie mini (1-8) și fructie cu marginea fațetată (9-11).

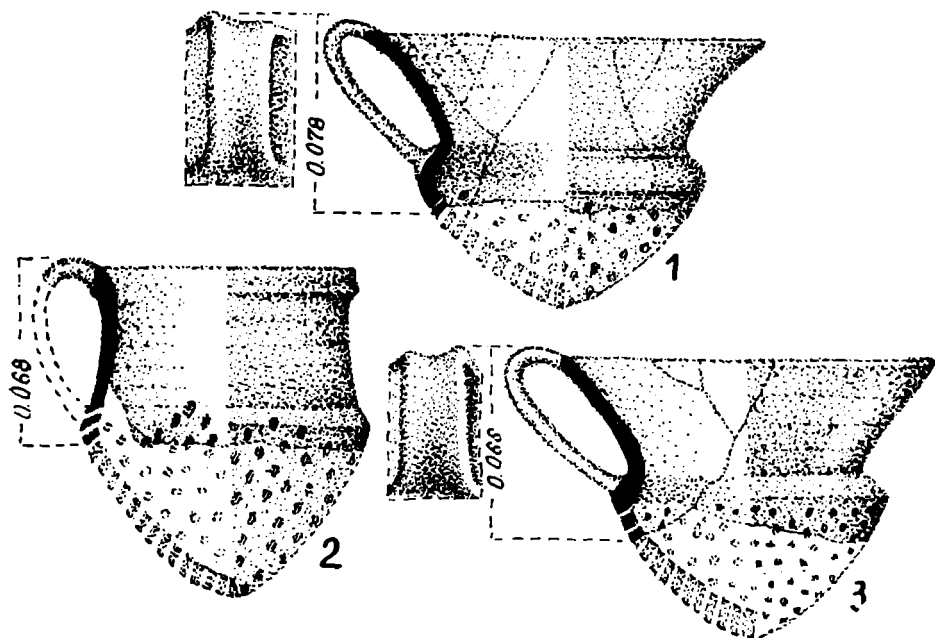

Fig. 12. Strecurători cenușii (1—3).

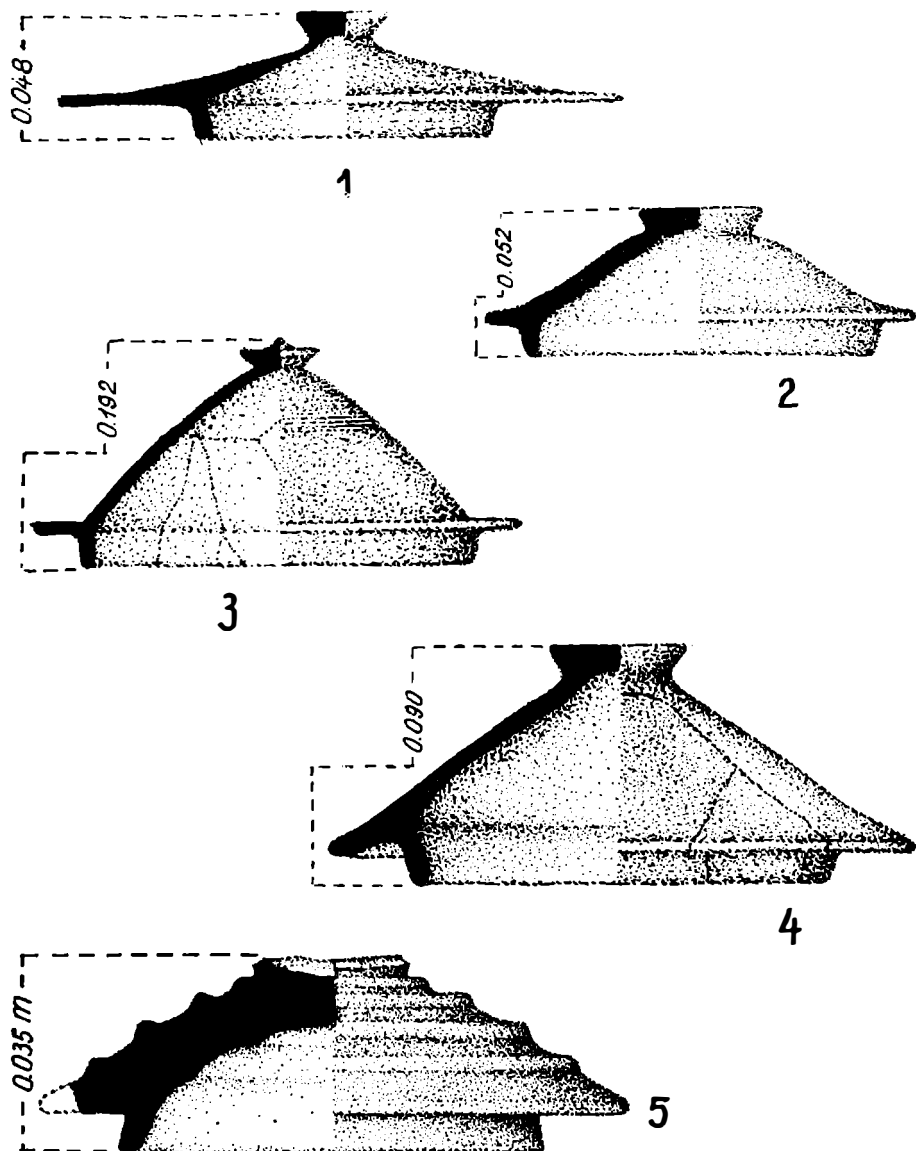

Fig. 13. Capace cărămizii (1—2,4) și cenușii (3,5).

Fig. 14. Chiup cărămiziu.

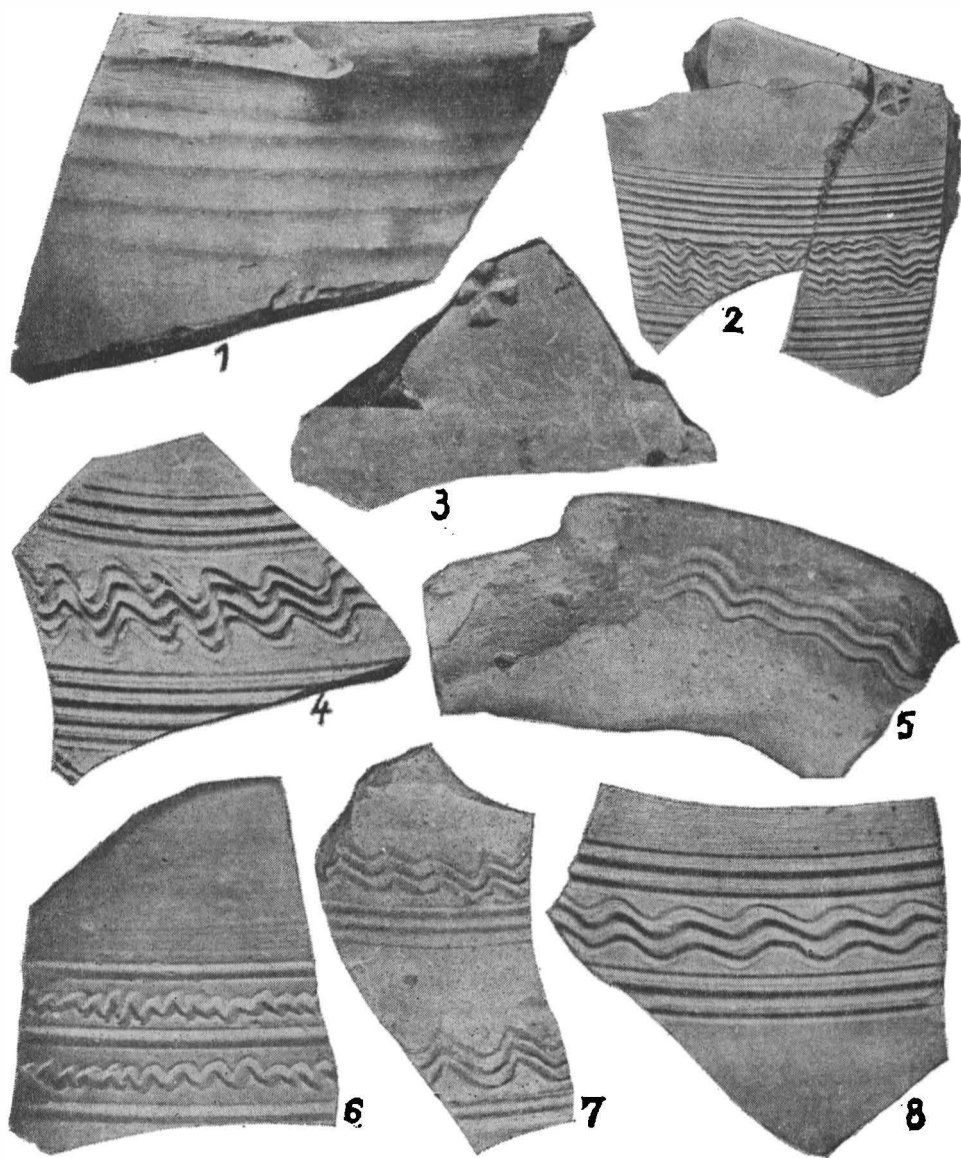

Fig. 15. Ceramică cenușie (1—8).

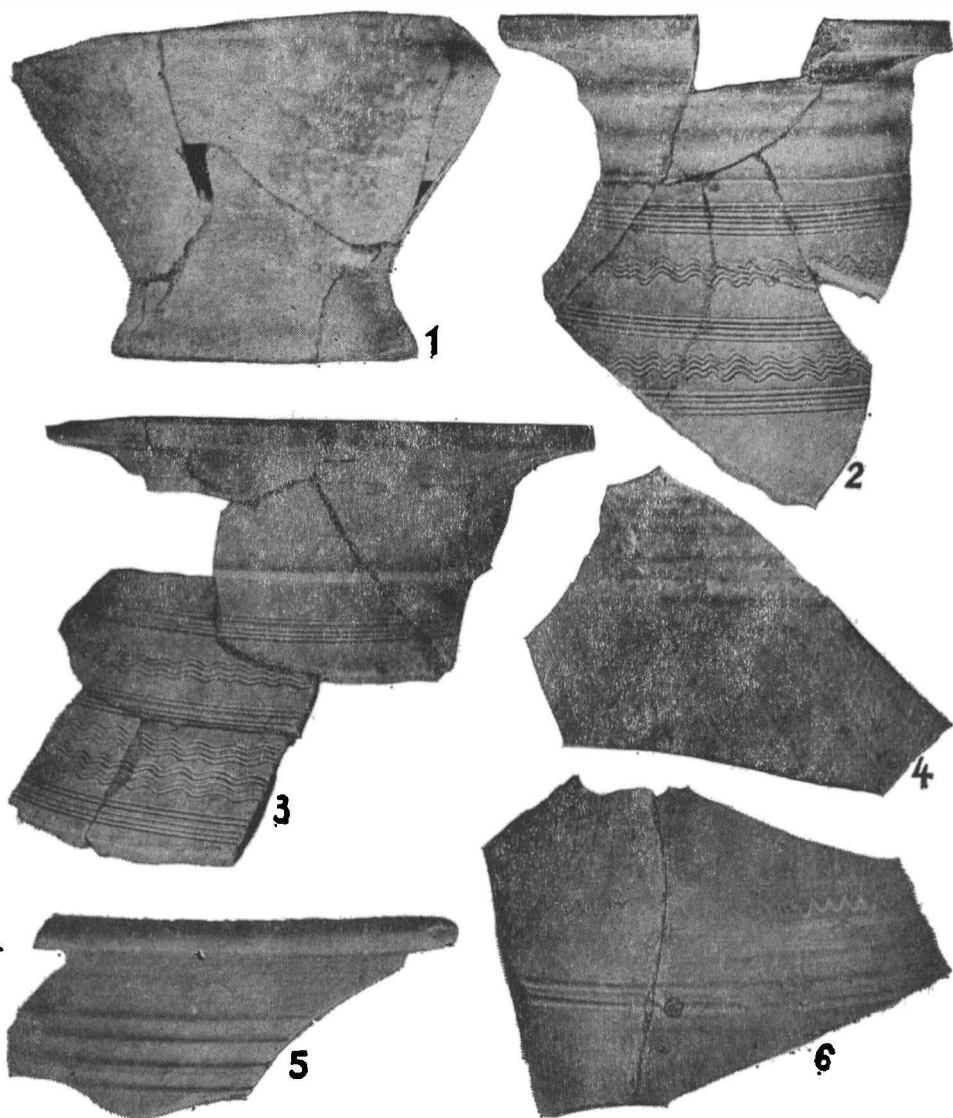

Fig. 16. Ceramică cenușie (1—6).

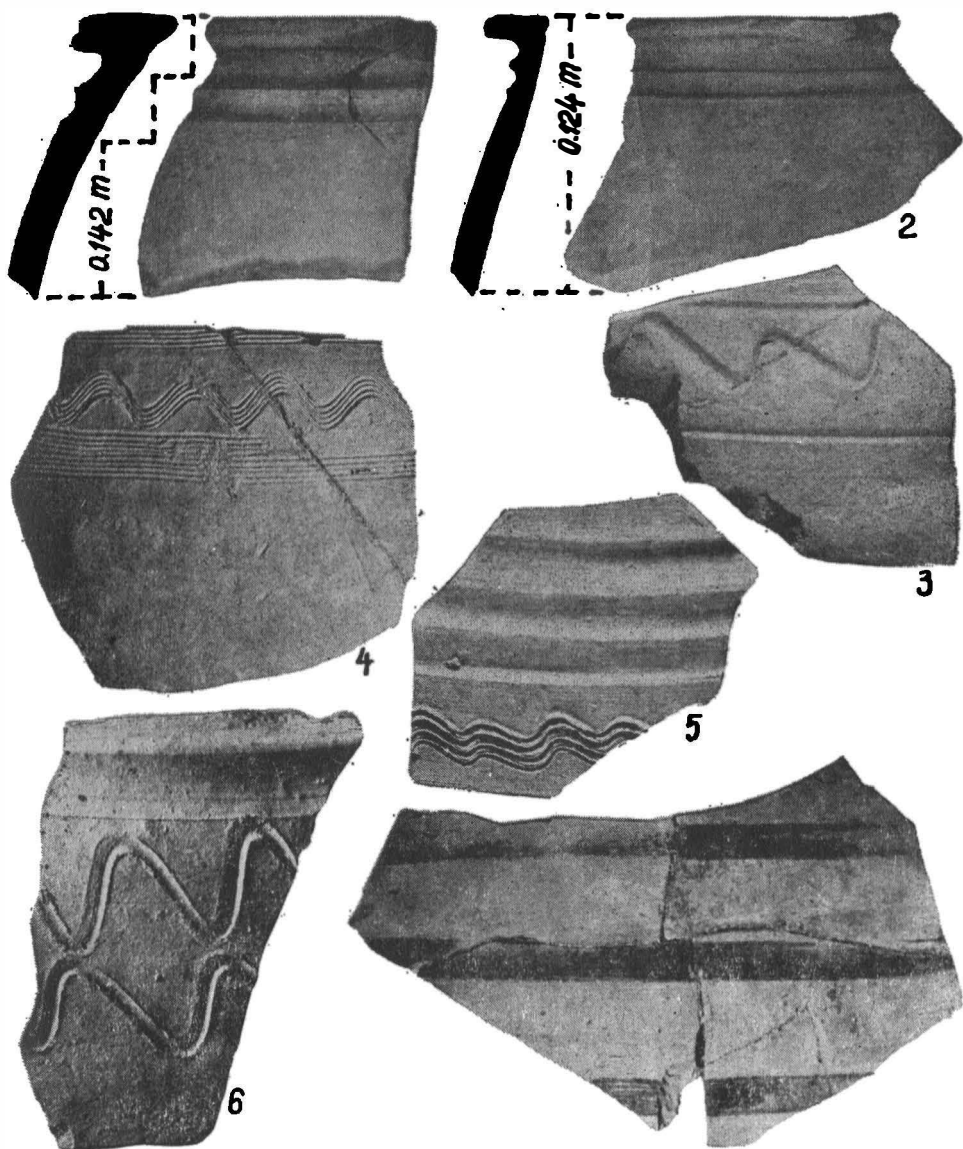

Fig. 17. Ceramică cărămizie (1,3-6), cenușie (2) și pictată (7).

Fig. 18. Vas cu două torți, cenușiu.

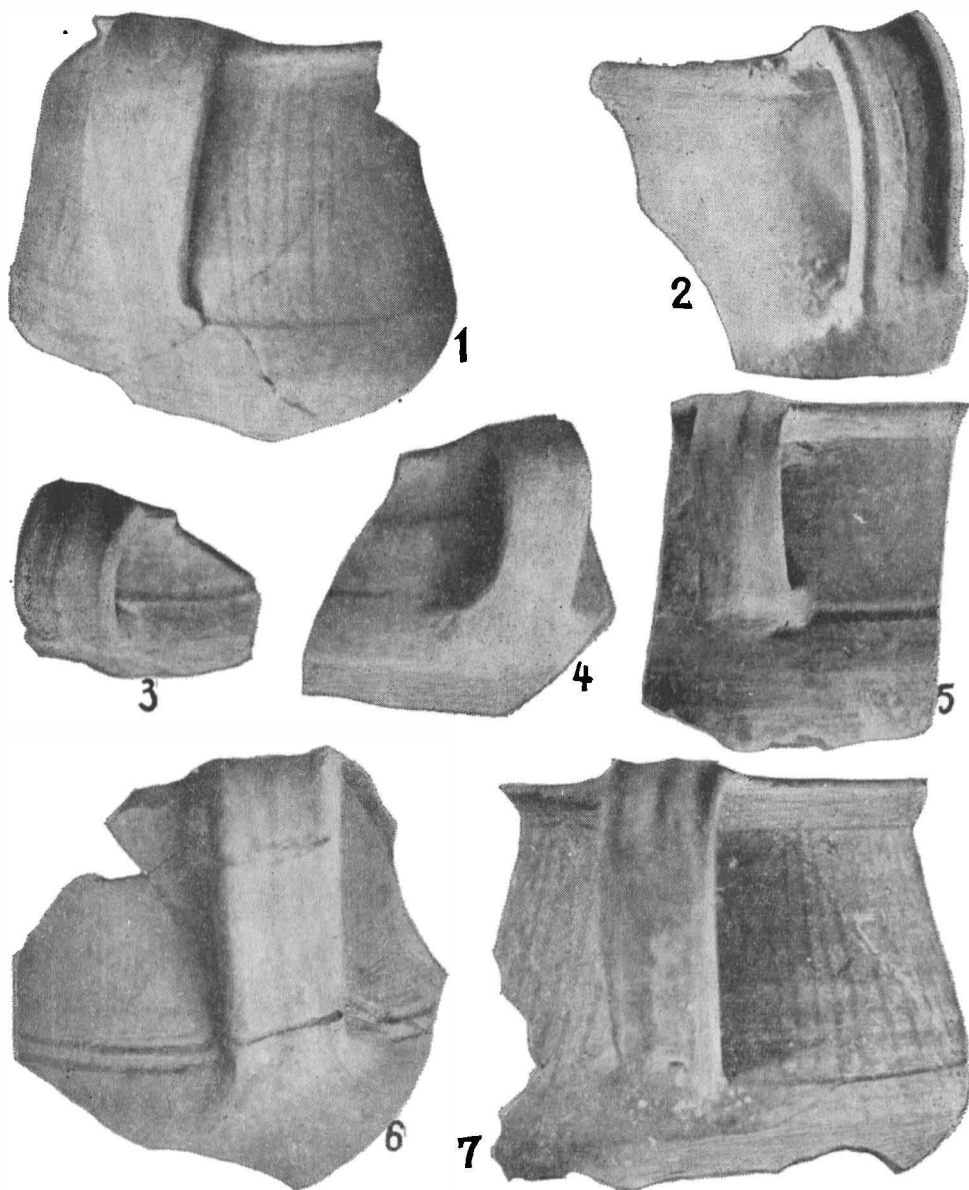
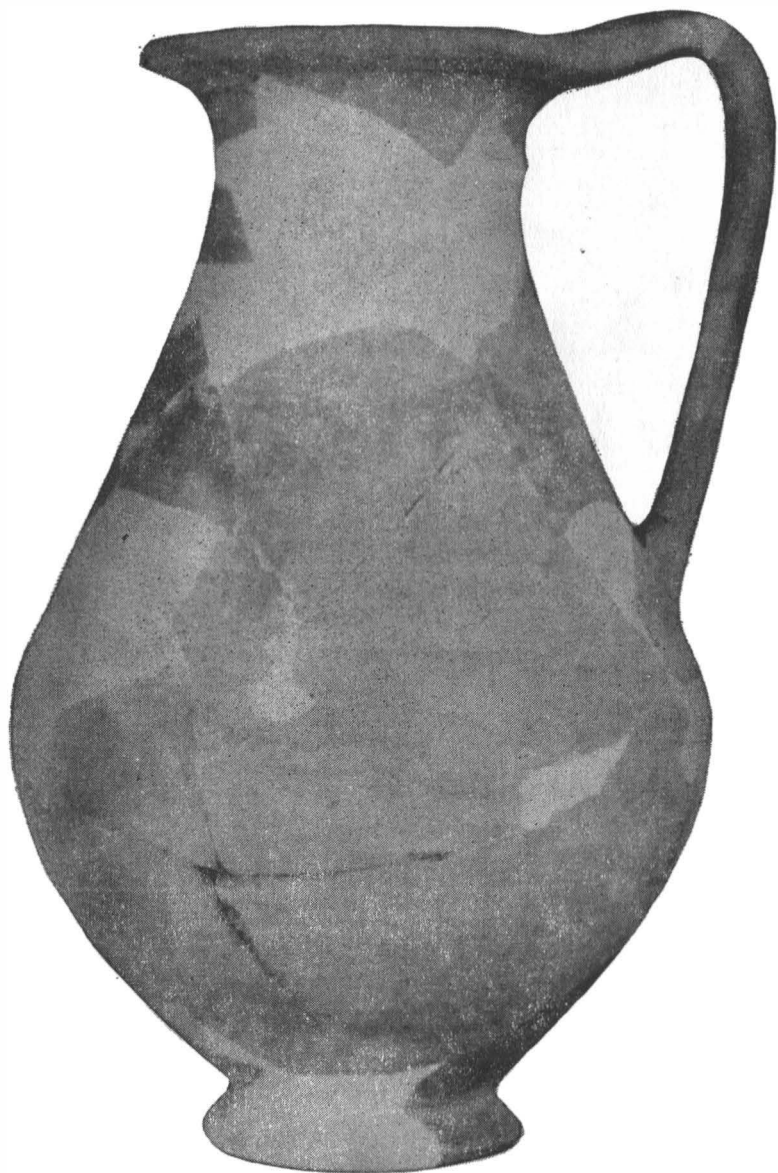

Fig. 19. Ceramică cenușie.

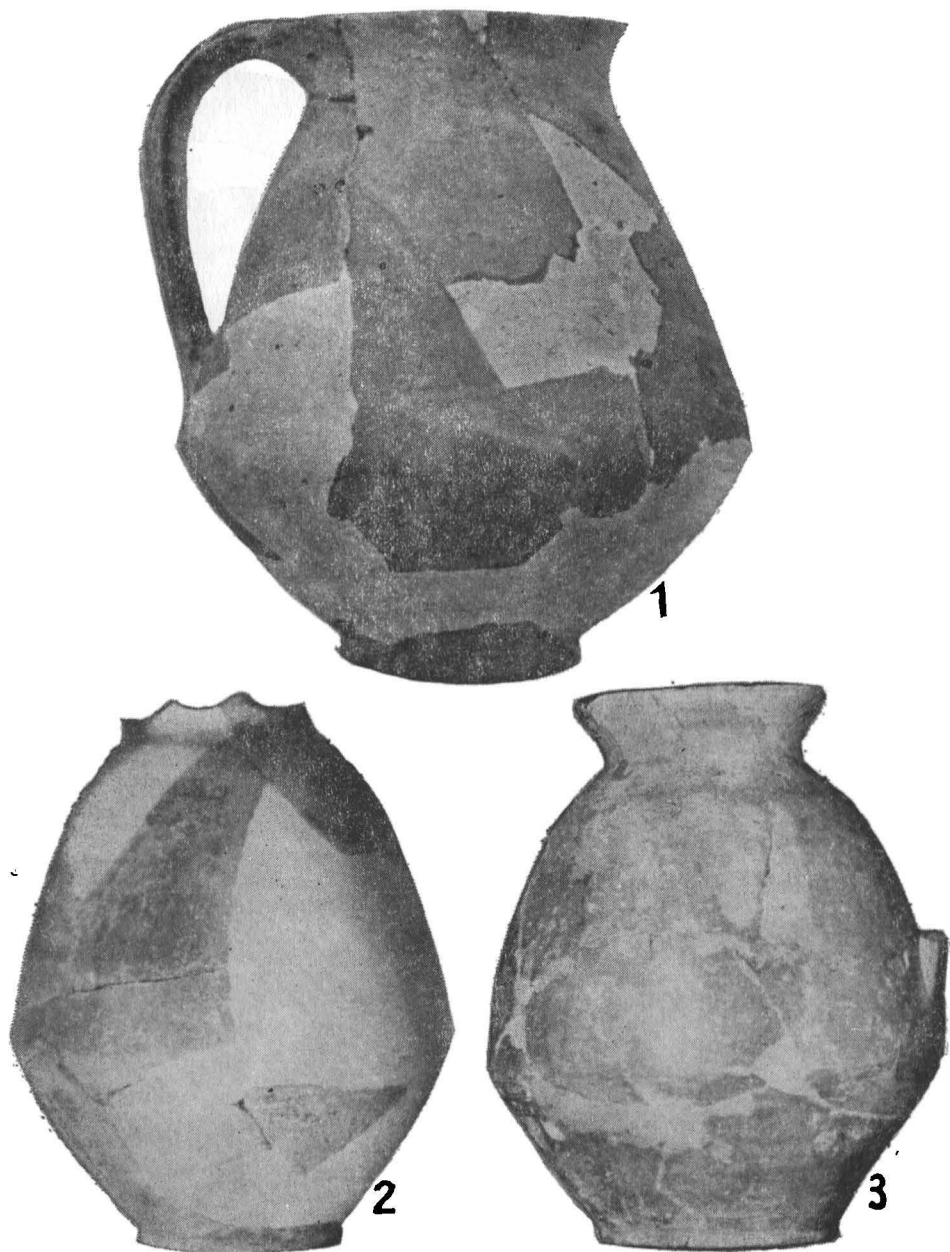

Fig. 21. Căni cărămizii.

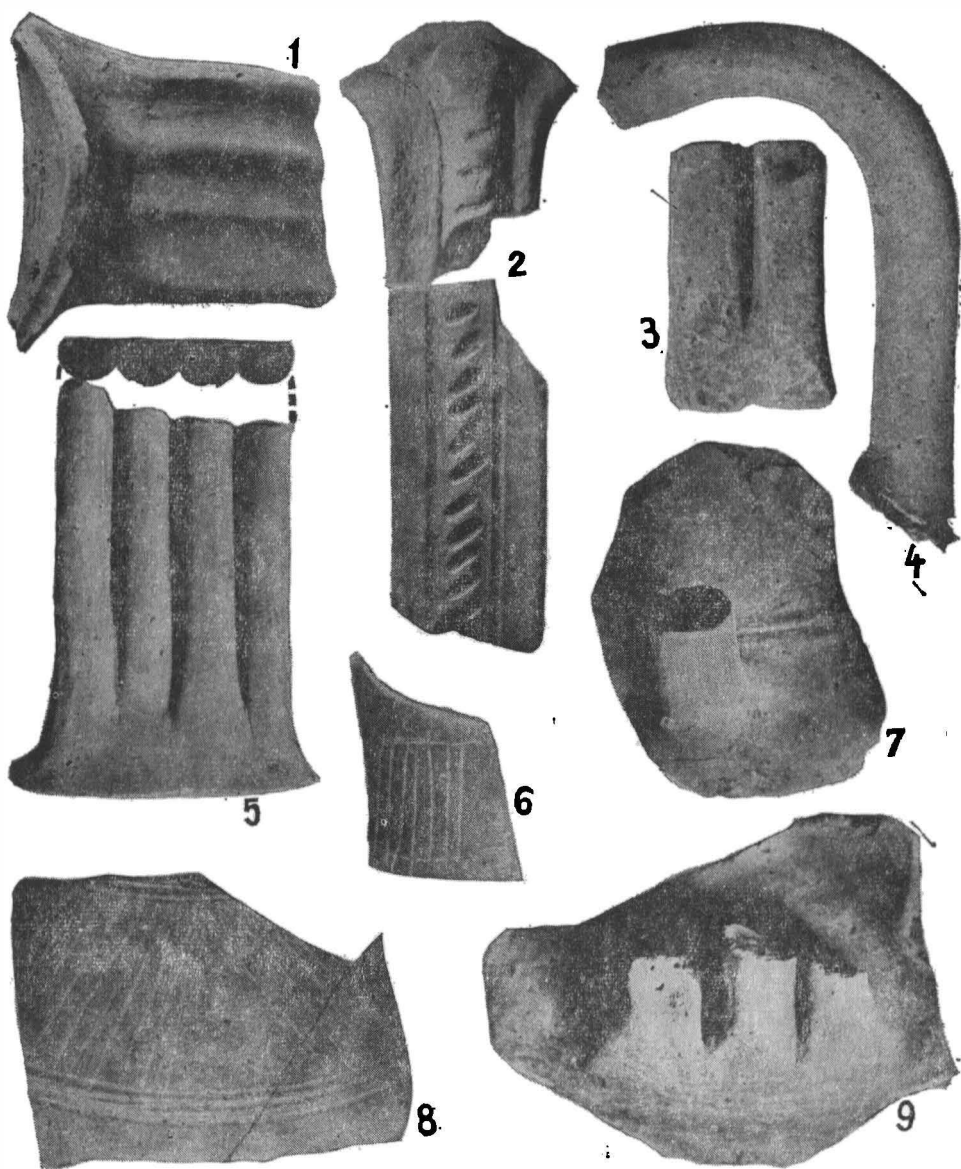

Fig. 22. Ceramică cărămie (5) și cenușie (1—4, 6—9).

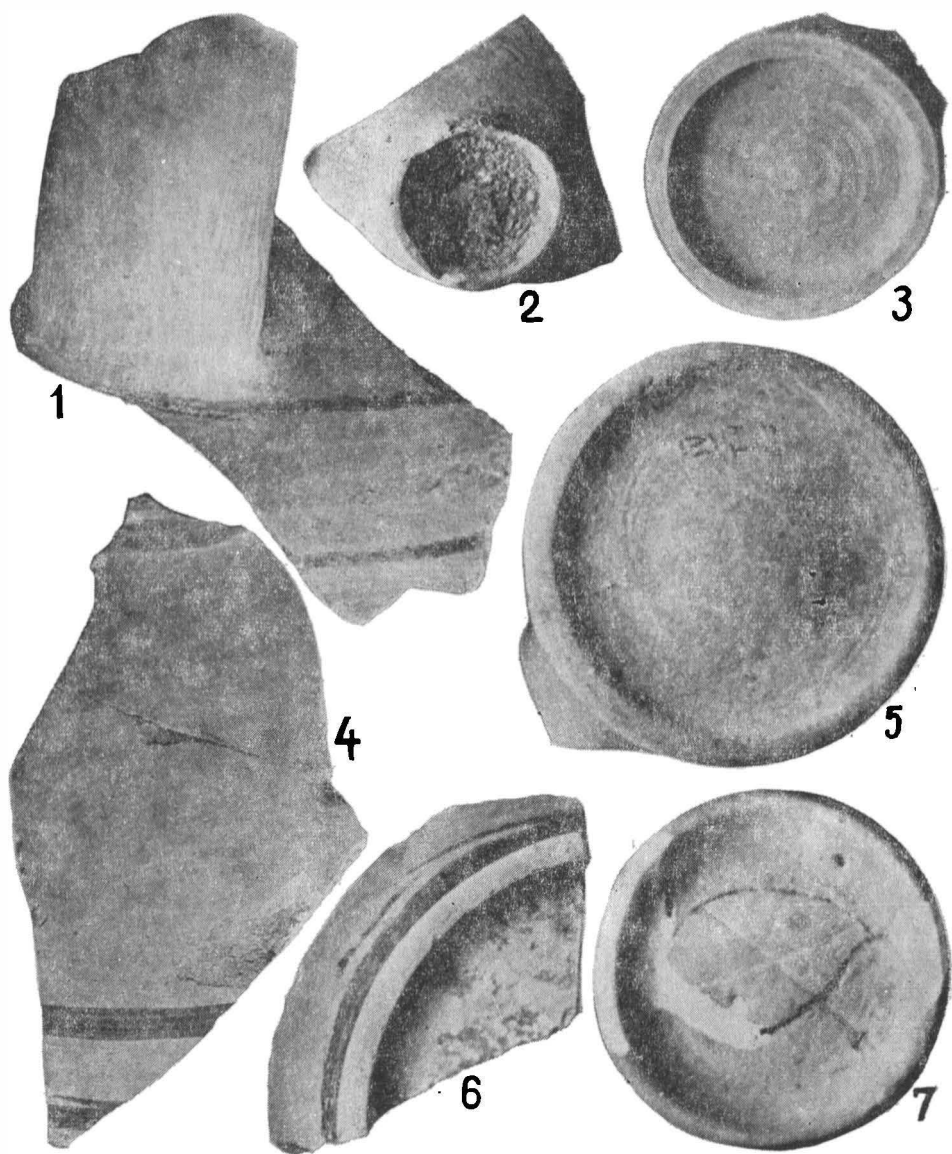

Fig. 23. Ceramică pictată (1,4,6), cenușie (2—3, 5) și cărămizie (7).

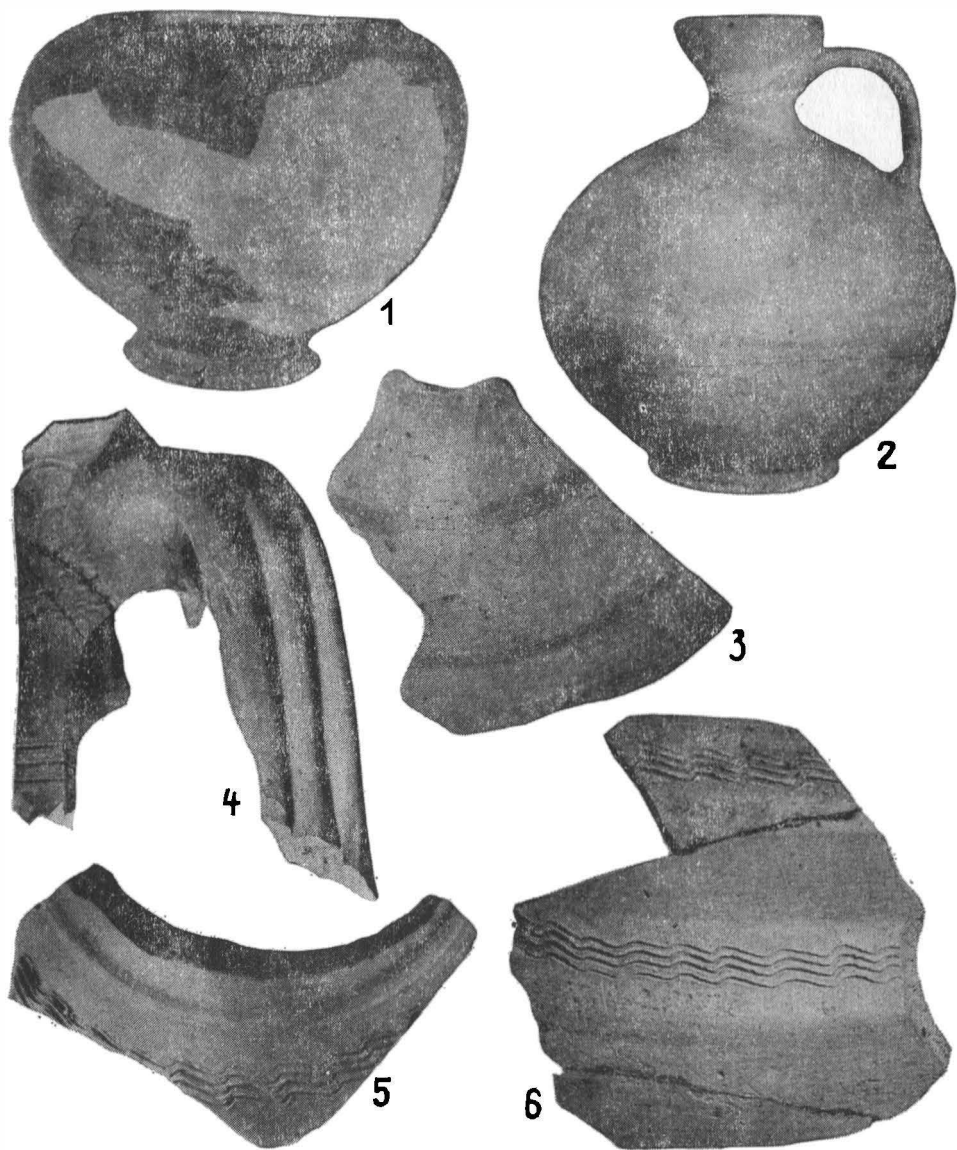

Fig. 24. Ceramică cenușie (1–2), pictată (3) și cărămizie (4–6).

Fig. 25. 1 - Cupă din muzeu, 2 - Căniță din muzeu, 3 - Necropsie.

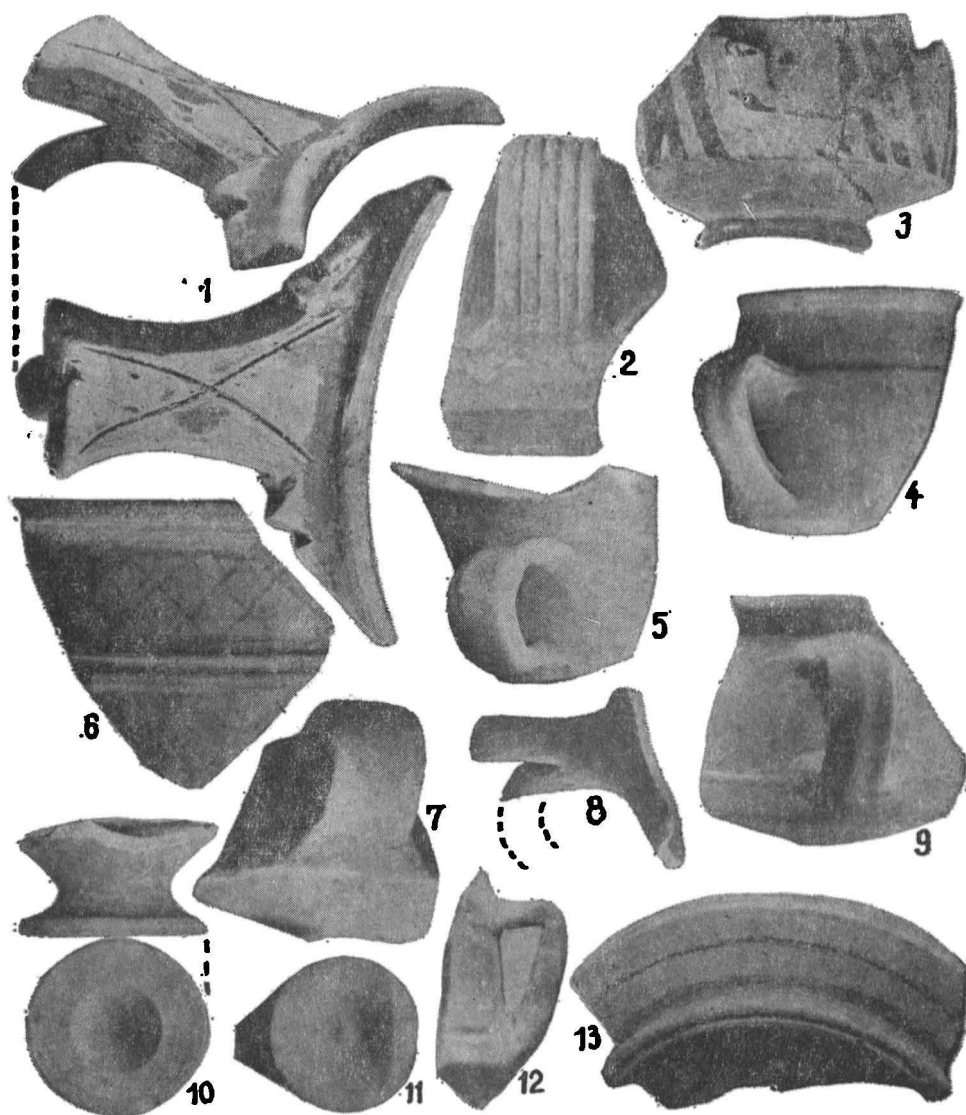

Fig. 26. Ceramică pictată (1, 3, 13) și cenușie (2, 4–12).

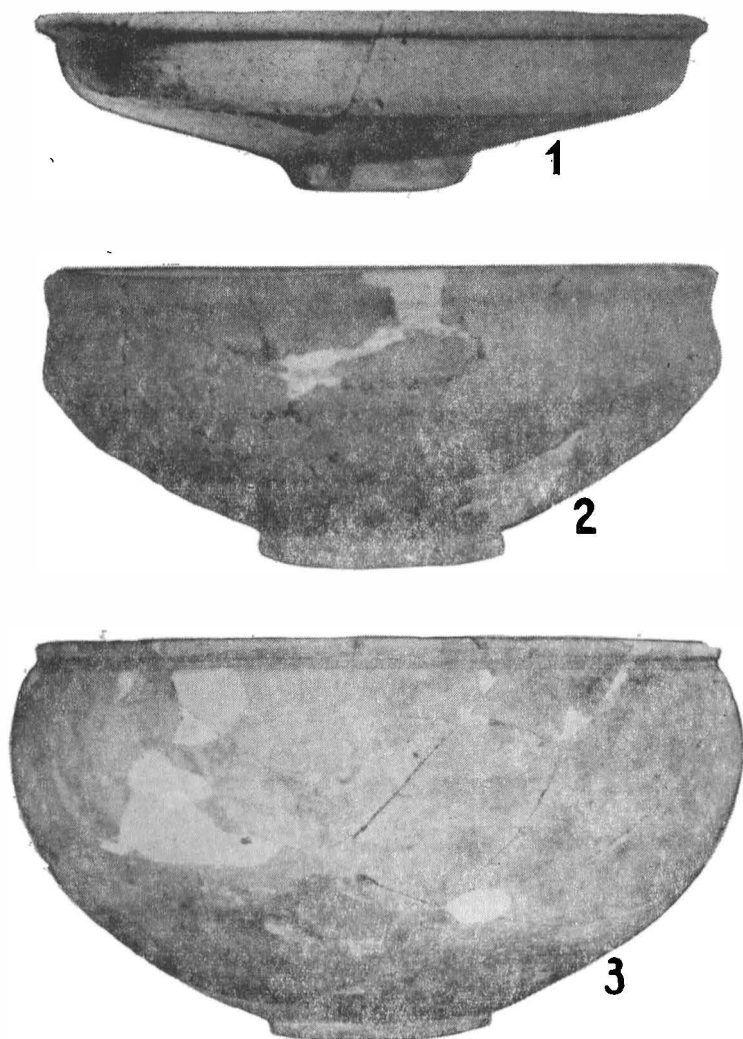

Fig. 27. Străchini: 1—2, cenușii; 3, cărămizie.

Fig. 28. *Encoșiere* 1, din ceramica dacică. Fig. 29. *Encoșiere* 2, din ceramica dacică.

Fig. 30. Fructieră pictată.

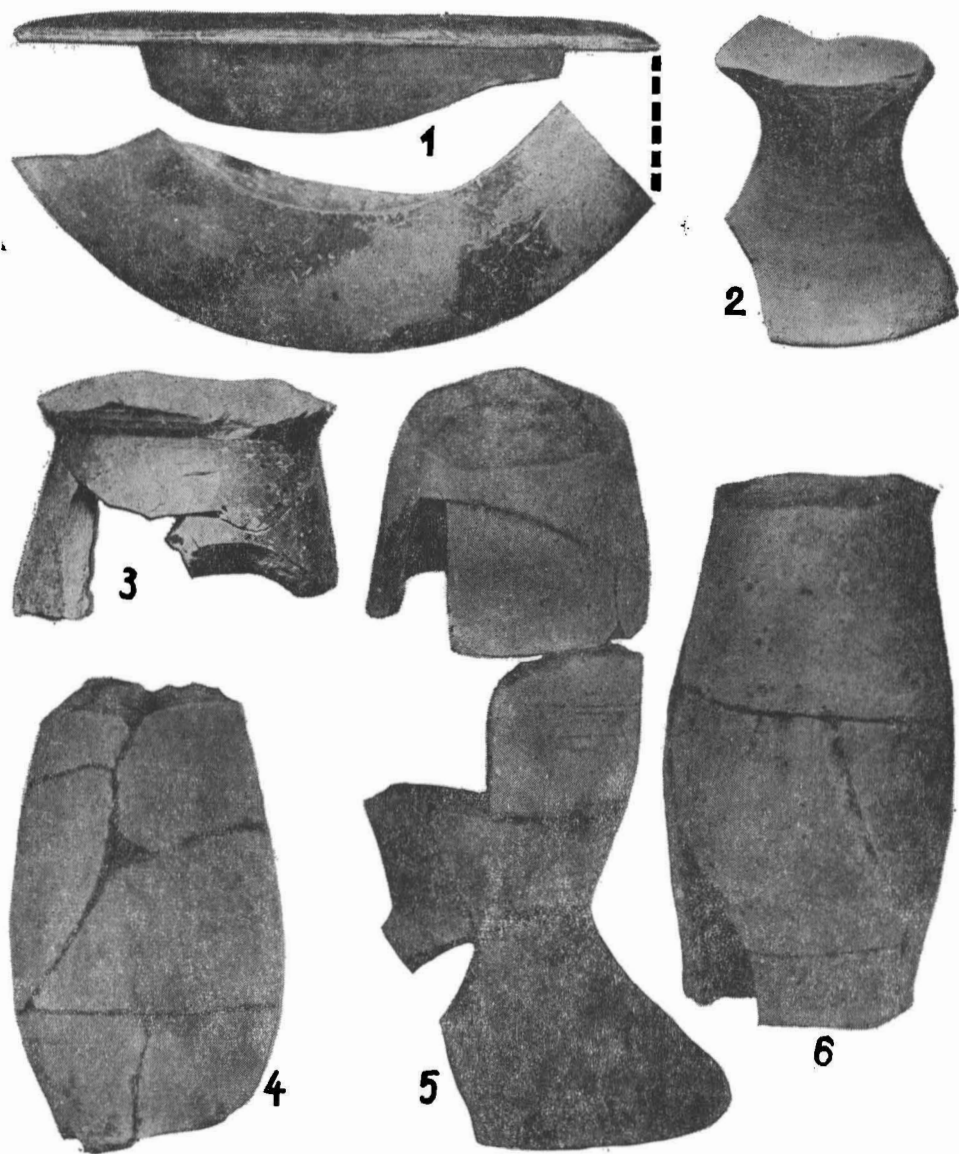

Fig. 31. Ceramică cenușie (1—4,6) și cărămizie (5).

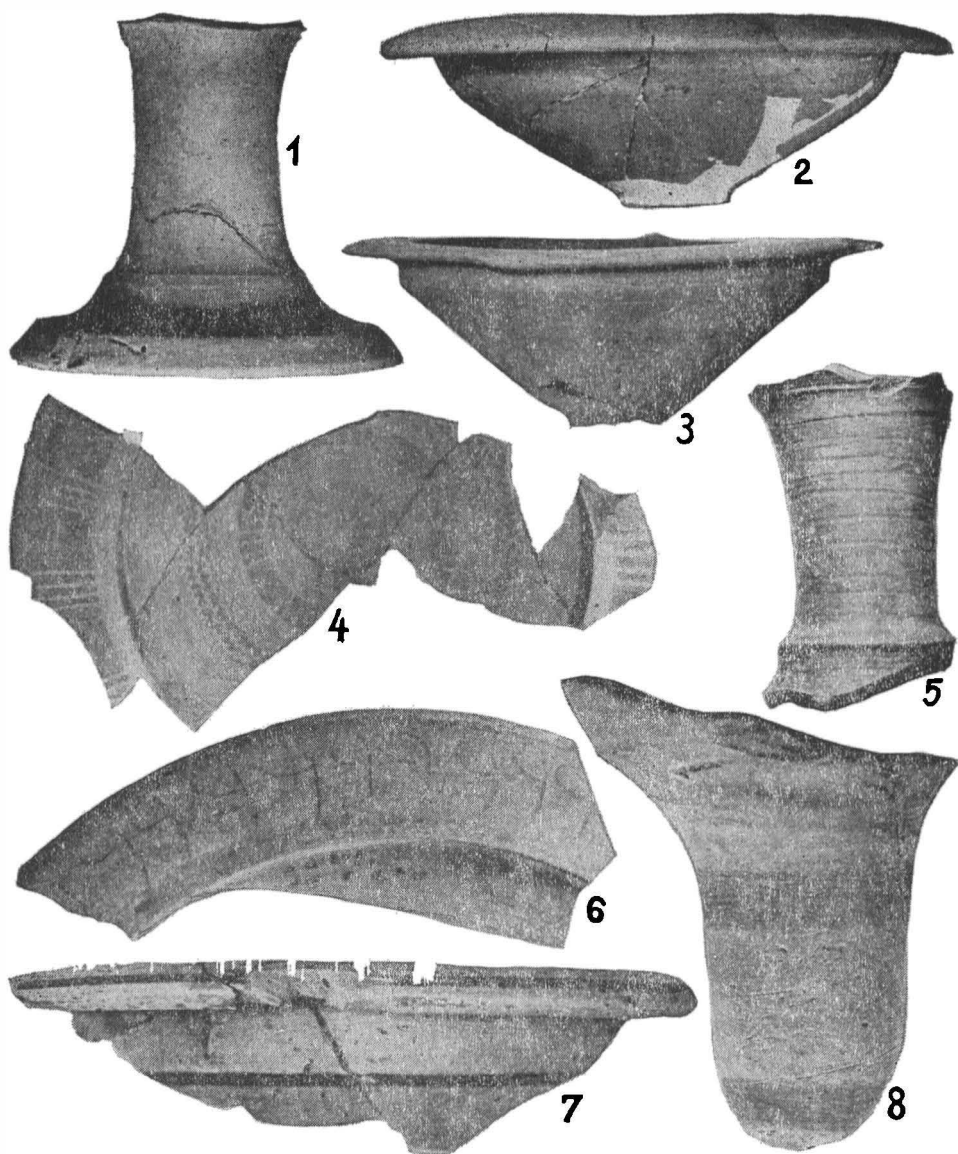

Fig. 32. Ceramică cenușie (1–6) și pictată. (7–8).

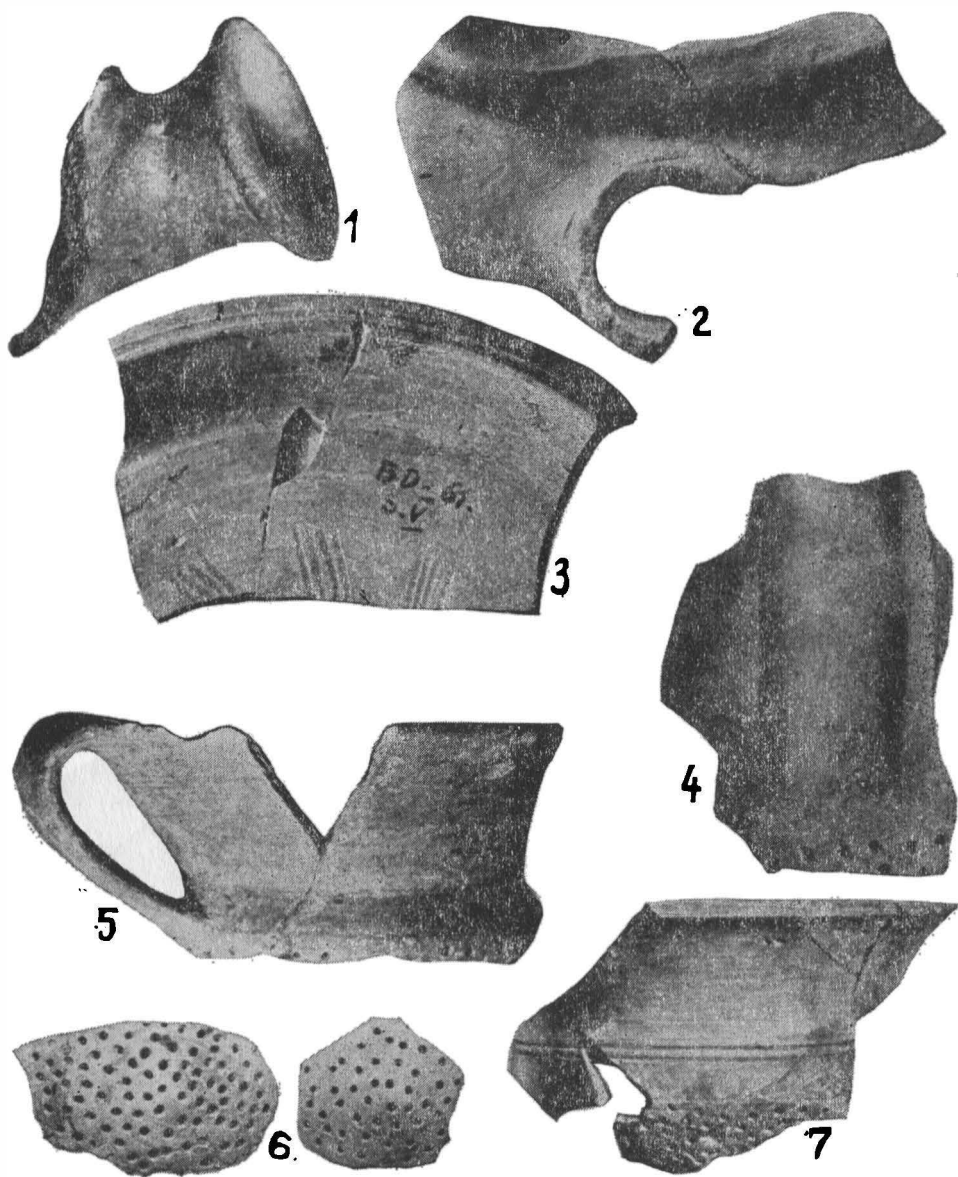

Fig. 33. Ceramică cenușie (1–6) și cărămizie (7).

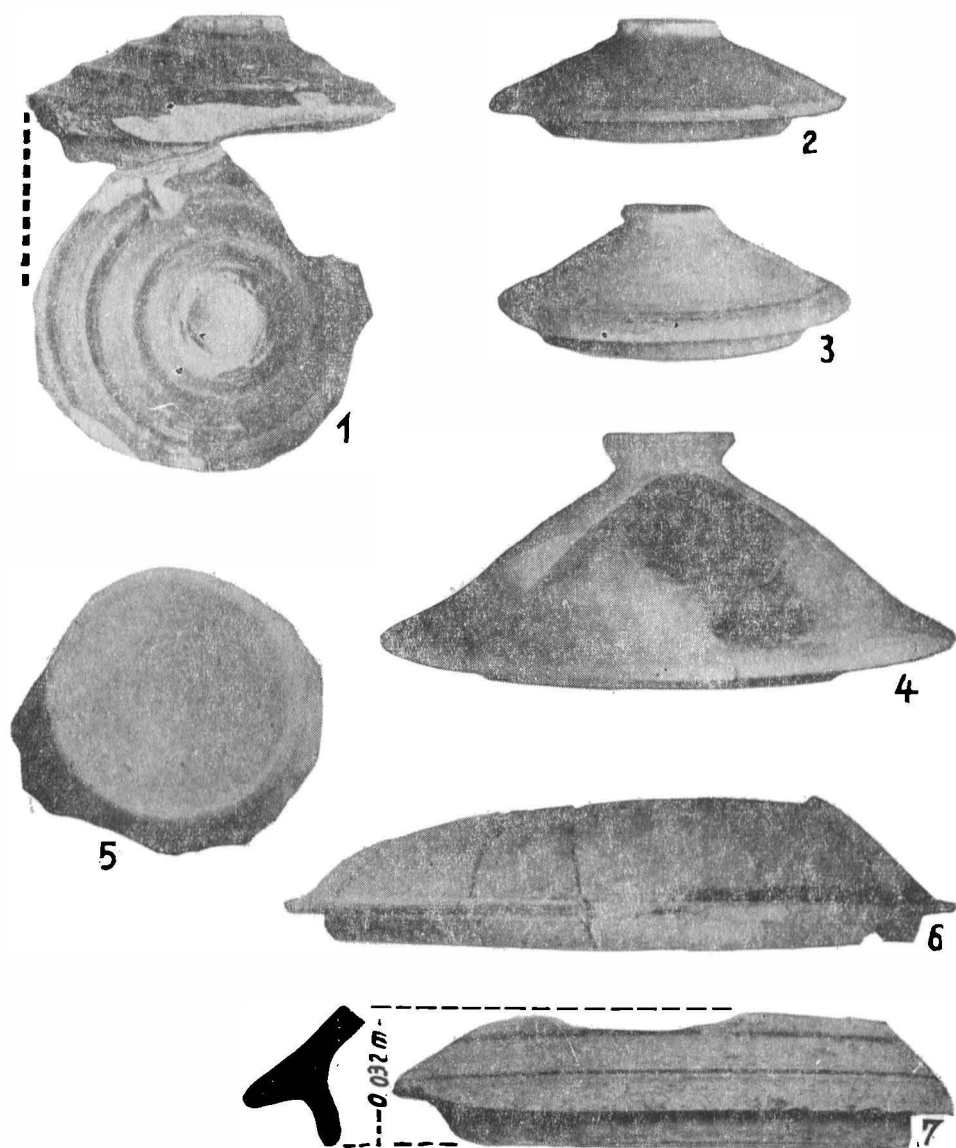

Fig. 34. Ceramică cenușie (1—2, 5—6), pictată (3,7) și cărămizie (4).

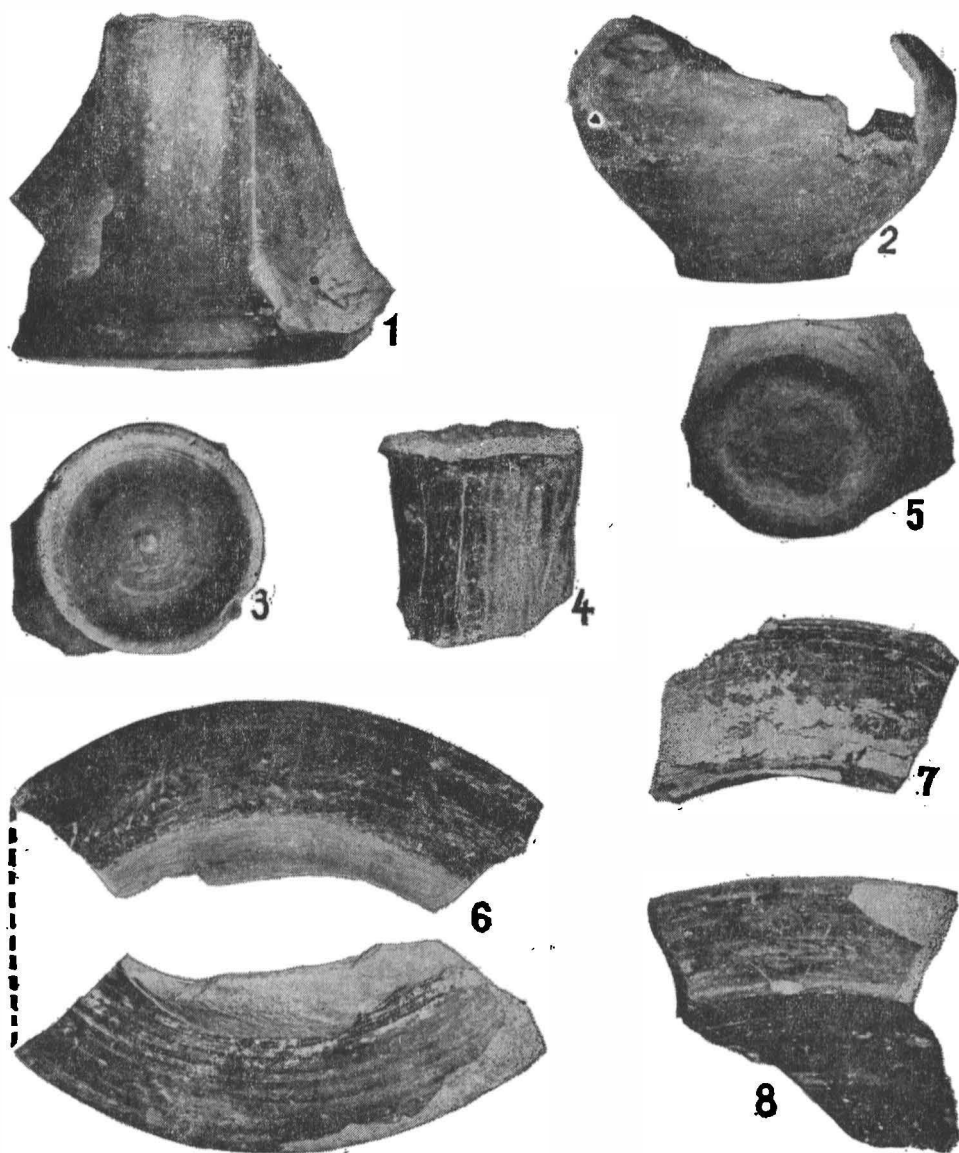

Fig. 35. Ceramică neagră: 1, ceașcă; 2,5, căni; 3, strachină și 4,6—8, fructiere.

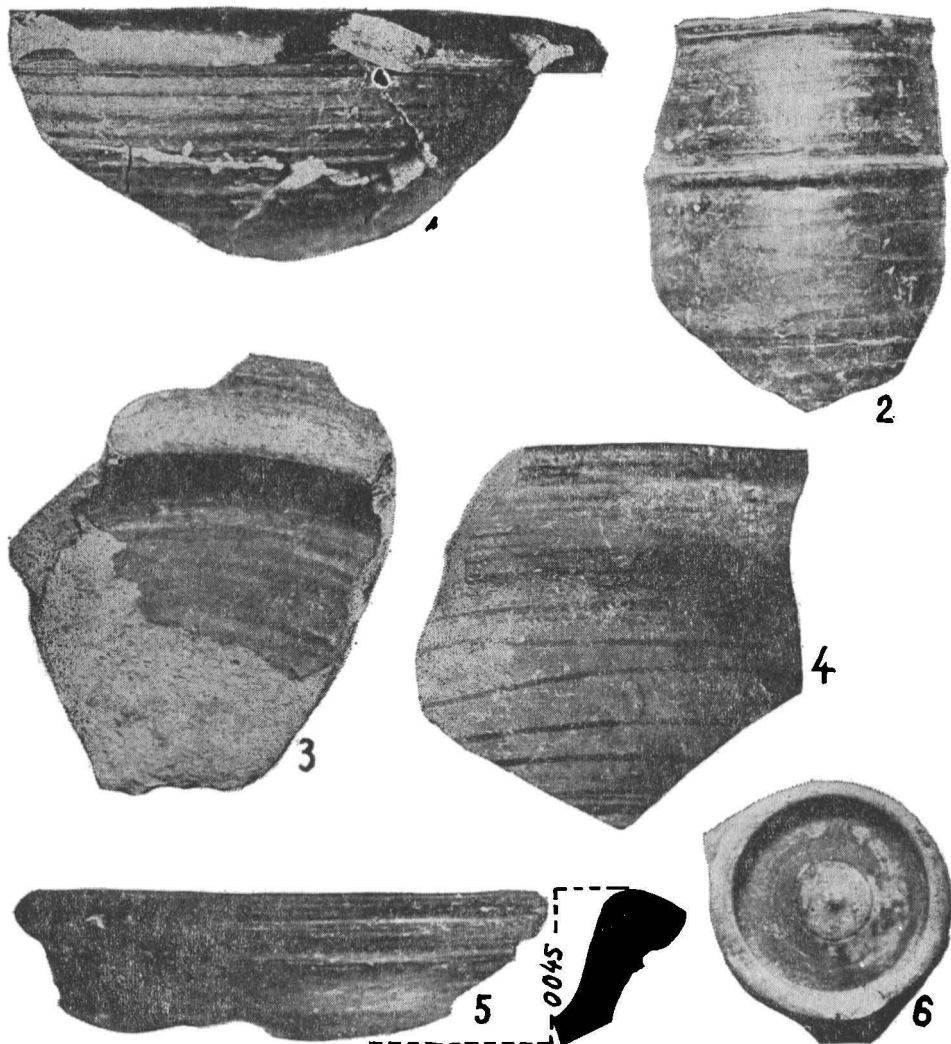

Fig. 36. Ceramică neagră-dearni, fragmente nr. 1-6, străchini.

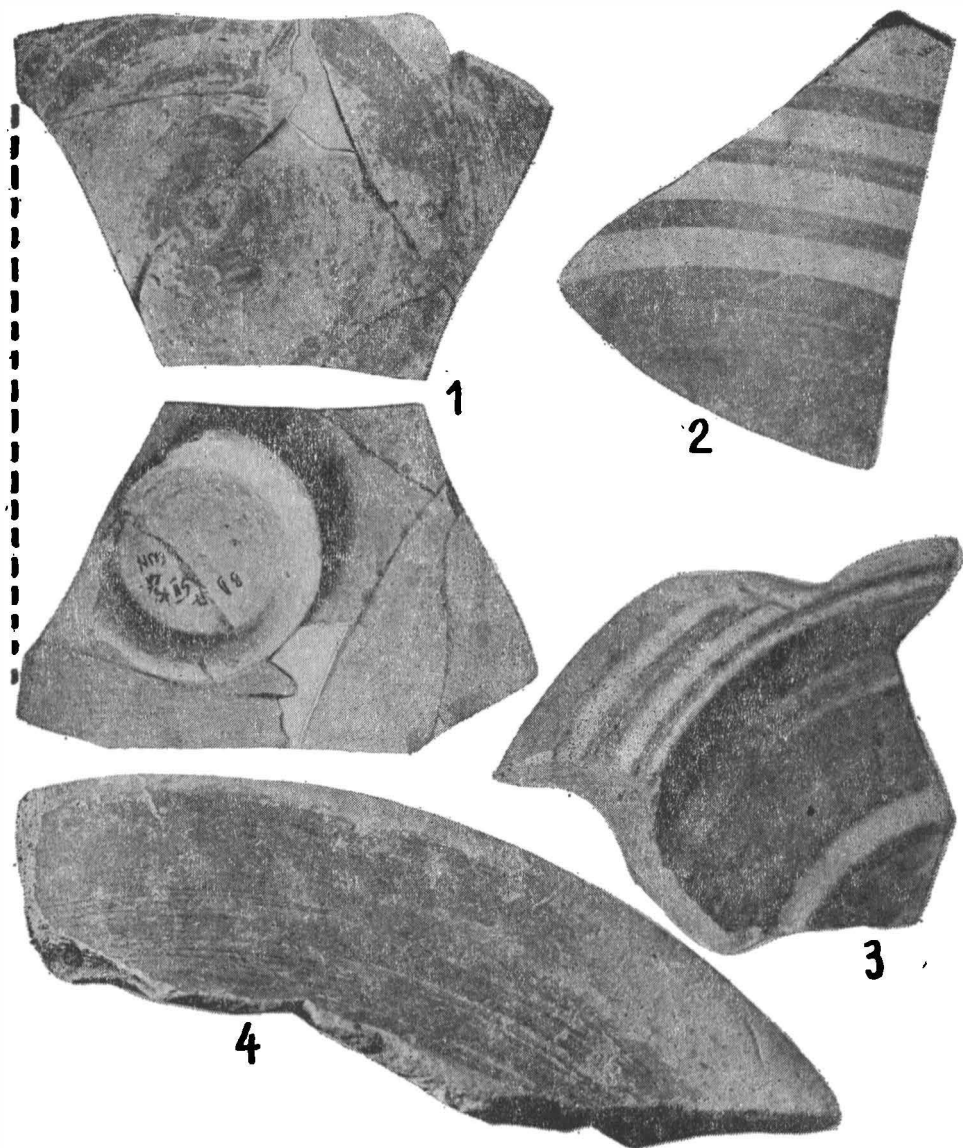

Fig. 37. Ceramică pictată: 1, strachină; 2, cană; 3, fructieră și 4, capac.